

2014. január

Felkelések* ideje

SERGE HALIMI

Márciusban és májusban a helyhatósági és az európai választások megmutatják majd mennyire népszerűek a szocialisták két évvel François Hollande elnökké választása után. Előreláthatóan nagy veszteségre kell felkészülni, annyit romlott az ország gazdasági helyzete, és a hatalomnak elképzelése sincs a jövőt illetően.

Első látásra teljesen eltérő a helyzet. Németországban, miután (udvariasan) szembeszállt egymással a választók színe előtt a két fő politikai formáció, a Kereszténydemokrata Unió (CDU) és a Szociáldemokrata Párt (SPD), utána szépen megosztották egymás közt a minisztériumokat. Franciaországban viszont a jobboldal és a baloldal kigyót-békát kiabál egymásra. Azt hihetnénk, minden fontos kérdésben ellentétes állásponton vannak: mind az adórendszert, mind a társadalombiztosítást vagy a bevándorlási politikát illetően.

Mégis, miközben az Elysée-palota arra a visszavágó meccsre készül, amelyet a média már elkezdett színre vinni, Nicolas Sarkozy és François Hollande esetleg követi Angela Merkel és Sigmar Gabriel őszinteségét: olyan közös kormányt állítanak össze, amely néhány részlettől eltekintve tovább viszi a már harminc éve megfigyelhető általános irányzatot.

2006-ban a nagyon találó, Köteles vagyok az igazat mondani című könyvében François Hollande elismerte, hogy közelednek egymáshoz a szocialisták és a liberális jobboldal a gazdaság, a pénzügyi, a kereskedelmi, az ipari és európai politika vonatkozásában: „François Mitterrand volt az – Pierre Bérégovoy miniszterelnökkel –, aki deregulálta a francia gazdaságot és szélesre nyitotta a verseny minden formája előtt. Jacques Delors volt az, aki Párizsban is, Brüsszelben is egyike volt a monetáris Európa kialakítóinak: megtett minden politikai változtatást ahhoz, hogy érvényesíteni lehessen az új makrogazdasági irányvonalat. Lionel Jospin segítette életre a leginnovatívabb iparsoportokat, és ennek érdekében megnyitotta a magántőke előtt a közszolgáltatásokat. Ezt a szemére is hányták. Hagyjunk fel tehát a csillogó ideológiai álruhákkal, amelyek senkit nem tévesztenek meg.[1]”

Mit lehet ehhez hozzátenni nyolc évvel később? Ugyanakkor a franciák épp azért elégedetlenek, mert semmi befolyásuk sincs a politika lényegi kérdéseire. Ezért maradnak távol a két, hangosan rivalizáló és csendben cinkos politikai osztály összecsapásaitól, amelyek kisajátították maguknak a nemzet politikai képviseletét. Miközben a szocialisták és a jobboldal együtt kényelmesen 532 helyet birtokol a nemzetgyűlés 577 helye közül, valamint 310-et a szenátus 348 mandátuma közül, a kormány döntései mélyeséges elutasítással találkoznak anélkül, hogy ezt a parlamenti ellenzék kihasználná.

De látszik, hogy ez nem számít: az intézmények a köztársasági elnök hatalmára támaszkodnak, így még a szinte minden képviselő által megszavazott ökoadó bevezetését is a végtelenségig halogathatják. Mindezek ellenére a rendszer továbbra is talpon marad.

De egyre többen lázadnak.

Ehhez hozzájárul a teljes politikai osztály hitelvesztése, hiszen képtelen valós távlatokat mutatni az ország számára. Ezt a problémát nem oldja fel, hogy a politikusok ma már nyíltan bevallják: személyes elképzeléseik és ambícióik meglehetősen középszerűek, szebben mondva szerények. Annál is inkább, mivel a sajtó elszabadítja és felnagyítja a pletykát és a személyes civakodásokat. A Sarkozynek tulajdonított mérgező „kiszivárogtatások”, amikor politikai „barátait” idézi, ugyanolyan jól jövedelmező újságírói aranybányák, mint a szocialista rágalmozási verseny Jean-Marc Ayrault miniszterelnök ellen. Az ilyen légkör egyfajta neopoujadézizmust[2] táplál, amely egyre inkább kibontakozik a hagyományos formációk mellett, és kedvez a harag időszakos kitörésének, illetve az internetes hálózatok[3] szüntelen zsi bongásának. Kiszállalati tulajdonosok lázadása a helyi adók ellen, tömeg a hagyományok védelmében a „megmozdulás mindenkinek[4]” tüntetésein, breton „vörössipkások[5]” – és mindez kevesebb mint tizenhét hónap alatt!

A képviselők és a választók közötti szakadék egyrészt a francia politikai élet amerikanizálódásából ered: a pártok nagy része nem több mint szavazógépezet, a helyi előkelőségek harci kedv nélküli kartellje, legfeljebb egy elöregedő támogatócsoporttal a háttérben[6]. Egyértelmű hogy tömegesen nem jelentkezik az új párttagok sem, hiszen a változások még ígéret szintjén is elvesznek az örökkévalóság távolába. Az iskolai szexuális nevelés vagy egy úthasználati díj elleni tiltakozás nem változtat sem a közoktatásra fordított forrásokon, sem az adóelkerülés mértékén. De legalább alkalmat ad arra, hogy sokan legyenek együtt, hogy közösen meghátrálásra kényszerítsenek, akár meg is buktassanak egy minisztert. Egy héttel később azonban újra itt van az elkeseredés, mivel világos, hogy semmi sem változott és már semmi sem függ attól, éppen ki a miniszter.

Az Elysée-ben sem más a helyzet. François Hollande valójában kezdettől azt az utat választotta, amelyről azt ígérte, hogy nem fogja követni. Vagyis inkább a lassú süppedés, mint egy merész változtatás[7]. A többi ennek következtében pusztán színjáték, vagyis politikai automatizmus. Amikor a baloldal hatalomra jut, a jobboldal azonnal elkezd azzal vádolni, hogy feladja a nemzeti identitást, befogad minden bevándorlót és adóival megöli az országot. Amikor pedig a jobboldal jut ismét hatalomra, a baloldal az ellen tiltakozik, hogy újra konszolidálja a kiváltságokat. Ezek a látszatviták gyakran már szinte nevelésesek, például amikor a jobboldaliak (a majdnem) forradalmi vetélytársak ellen tiltakoznak, akik gyakran még liberálisabb politikát folytattak, mint ők: „Alapjában véve – mérgeződött a jobboldali miniszterelnök François Fillon egy, Martine Aubry szocialista vezetővel folytatott vitán 2012 februárjában – meg vagyok sértődve, amikor azt mondják, hogy mi a gazdagoknak kedvezünk. Amikor ön miniszter volt [1997 és 2000 között], a tőkére kivetett

adók 10 százalékkal alacsonyabbak voltak, mint ma. Amikor ön miniszter volt, csökkentette a jövedelemadókat. Mi megadózhatjuk a tőkét, olyan döntéseket hoztunk, amelyeket önök soha nem tettek meg az extra magas végkielégítésekkel, más vezetői juttatásokkal és részvényopciókkal, a tőzsdéi értékpapír-kereskedők nyereségével, az extra magas nyugdíjakkal... 2000-ben, Laurent Fabius [akkori szocialista gazdasági miniszter] csökkentette a részvényopciók egy részének adóit.”[8]

Érződik a folyamat vége

Tíz évvel ezelőtt a szocialista Laurent Fabius a szociális ügyek jobboldali minisztere, François Fillon[9] szemére vetette, hogy nem emelte meg kellően a minimálbért. François Fillon így felelt: „1999-ben önök egyáltalán nem emelték meg a minimálbért. Aztán 2000-ben sem emelték. 2001-ben is csak egy hüvelyknyivel, 0.29 százalékkal.” És most, 2014 januárjában sem lesz „hüvelyknyi” emelés sem... Ugyanazok a szereplők, ugyanaz a szöveg, ugyanaz a logika: ha valaki jósolni akar elég, ha visszaemlékezik arra, ami már volt. Három és fél év múlva, a választások elvesztése után a „pénzvilág” újra a francia szocialisták „igazi ellensége” lesz. Ma azonban, még egy miniszter szerint is, Bercy[10] a bankárlobbi barlangjaként szolgál.

A jobboldal viszont bolond lenne ma elismerni, hogy a szocialisták nem csinálnak mást, mint követik Sarkozy és Fillon irányzatát. Amelyek persze hűen követték – nem is tehettek mást – azokat az uniós szerződéseket, amelyeket korábban ők maguk dolgoztak ki és írtak alá. Ennek következtében, a sajtó szerint, tizenhét hónapja Franciaország félelemben él, a börtönök kiürülnek, a bevándorlók virulnak, a gazdagok menekülnek. Ha a *Le Figaro*t olvassák, megtudhatják, hogy Hollande okozta a „legnagyobb kivándorlást azóta, hogy XIV. Lajos eltörölte a nantes-i ediktumot”. Ugyanígy megtudhatják, „a jelenlegi Ayrault-kormány elhatározta, hogy szélesre tárja a kapukat az utcagyerekek támogatása előtt, pedig így csak azt éri el, hogy mindent az államtól várjanak és örök életükben segélyekből éljenek.” Végül megtudhatják azt is: „ahogyan a jó tanulók, akik gyakran osztálytársaik gúnyolódásának célpontjai, a fehér, heteroszexuális férfi hamarosan arra kényszerül, hogy rejtőzködjön országunkban[11]”. Tűzet szüntess!

Elmerülve ebben a meleg fürdőben, a jobboldal legradikálisabb frakciója szemrehányást tesz a mai jobboldaliaknak, hogy nem annyira harcosak, mint ők, amikor kormányon voltak. És esküdni kezd, hogy ha újra hatalomra kerülnek, megint bekeményítenek. Na, ez a forgatókönyv is jól ismert, hiszen már egyszer lejátszották 1983–1986 között: akkor tört át és futott be a Nemzeti Front. Abban az időszakban a szocialisták neoliberalis fordulata lesújtotta saját választóinak – a párt tömegbázisának – egy részét. A neoliberalis fordulatot a jobboldal úgy mutatta be, mintha a baloldali politika vezette volna a szakadéka az országot, és fordulatot követelt, amely még jobban nyit a piac felé. A szocialisták ostromozták ellenfeleik radikalizálódását, de mivel saját (keserű) gazdasági és társadalmi mérlegük védhetetlen volt, azt a témát népszerűsítették, hogy „segítség, visszajön a jobboldal!”. Néhány konzervatív „törzsfőnök” idegengyűlölő szónoklata, a szélsőjobboldallal való kacérkodás kiváltotta médiacirkusz végül is csordulásig teltette a poharat a közvélemény előtt. Ezalatt – persze szép csendben, a sajtóhírektől távol – folytatódott az ipar kitelepítése, a vállalatok elvándoroltak, az egyenlőségek pedig kieleződtek.

Holnap jön a sokterápia... A *Les Echos*-ban egy interjúban Jean-François Copé, az Union pour un mouvement populaire (UMP) elnöke, bemutatta pártja programját: „a harmincöt órás munkahét eltörlése, masszív adócsökkentés, amelyet az állami kiadások csökkentése kísér... „Senki nem tudja megérteni, hogy a média költségei miért kerülnek még mindig 1 milliárdba! Szükségünk van ennyi közszolgálati tévécsatornára? Más példa: a miénk az egyetlen ország Európában, ahol az állam fizeti az illegális bevándorlók egészségügyi kiadásainak 100 százalékát... Az állami költségvetés kiadásai ma elérik a bruttó hazai termék (GDP) 57 százalékát. Ezt vissza kell vinni az eurozóna átlagáig, a GDP 50 százaléka körüli szintre... Ehhez 130 milliárdot kell megtakarítani, amit néhány év alatt meg lehet valósítani.”[12] Jean-François Copé talán arra a hőstetre törekszik, hogy a szocialisták politikáját utólag baloldali politikának lássuk majd?

Ayrault miniszterelnök nem könnyíti meg ezt a feladatát, mivel bejelentette, hogy François Hollande egész elnökségét a megszorítás fogja jellemezni: „15 milliárdot fogunk megtakarítani 2014-ben, de ugyanezt a ritmust kell tartanunk 2015-ben, 2016-ban és 2017-ben is[13].” Az állami kiadások átlagosan 1,6 százalékkal nőttek évente Sarkozy öt éves elnöksége alatt. A szocialisták célként jelölték meg, hogy ezt a növekedést 0,2 százalékra korlátozzák... a következő három évben. Van más választásuk, amikor a Franciaország felett gyámkodó európai bürokraták szünet nélkül emlékeztetik őket arra, hogy „a költségvetés helyreállítása többé nem alapulhat az adók növelésén”[14]?

Nem csillogóbb a kép a termelés és a foglalkoztatás területén sem. Mint tudjuk, a francia kormány helyre akarja állítani a hazai vállalatok külső versenyképességét egy szabad és torzítatlan piacon. Hogyan? Egyrészt támogatja a bérek és a bérköltségek csökkentését. Másrészt általános adóemelés kényszerít a teljes népességre az áfa emelésével. Ennek bevételeiből adójóváírásaként igencsak fényes és nagyvonalú 20 milliárd eurónyi támogatást nyújt a vállalatoknak minden ellenszolgáltatás nélkül, vagyis anélkül, hogy a vállalatok köteleznék magukat a foglalkoztatás növelésére. Összegezve: az alacsony jövedelmű, de magasabb adókat fizető alkalmazottak fogják segíteni alkalmazóikat. Beleértve a kiskereskedelmi óriáscegeket, amelyek semmilyen nemzetközi versenynek nincsenek kitéve és roskadoznak profitok alatt.[15]

Ha valóban már haszontalan kárhozotni ezt a politikát, mert nem szocialista, azt érdemes kiemelni, hogy még csak nem is sikeres, hiszen saját céljait sem képes elérni. Mivel nincs lehetősége leértékelni valutáját, Franciaország megpróbálja úgy növelni a versenyképességét, hogy csökkenti a költségvetési kiadásokat és a „munkaerő árát” – vagyis a fizetéseket.[16] A nagy szenvedéssel, a háztartások vásárlóerejének megnyomorításával elért „kinálatjavítás” hatása azonban azonnal felszívódik az euró általános felértékelése következtében (6,4 százalék 2013-ban). Akárhogyan is, szívós hitre van szükség ahhoz, hogy elképzeljük, hogy egy ország, amelynek növekedése nulla, belső vásárlóereje csökken, fő európai partnerei az elszegényedés útján vannak, képes lesz tartósan megfordítani a munkanélküliségi görbét, miközben csökkenti a költségvetés szerepét. Láttunk már példákat ilyen kísérletekre az 1930-as évek elején – a jól ismert eredménnyel.

Amikor 1983-tól a baloldali gazdasági és pénzügyi kérdésekben feladta elveit, amikor szakított forradalmi történelmével, megpróbálta azt európai, egyetemes és antirasszista utópiával helyettesíteni. Ez egy Erasmus és a „Tégy a gyűlölet ellen!” kampányok sajátos keveréke, amelyet kétségbeesetten támogat és zenésít meg a művészi és újságírói kamarilla. Jelenleg ez a sokszínű háttér összetört; érződik a folyamat vége. Ennek következtében jelenleg François Hollande már nyíltan, reményvesztetten csak a makróadatokról fecseg, és próbálja összeegyeztetni a választóinak tett ígéreteit – akik még egyszer, utoljára(?), elhitték, hogy „most a változás jön” – és a pénzügyi cerberusok elvárásait. Utóbbiakat szünet nélkül meg kell győzni arról, hogy „hiteles politikát” folytat, mert „a gyöngesség legkisebb jelét is büntetik”.[17] Ahol a haladás egyedül azt jelenti, hogy kevesebbet költenek, mint Sarkozy, a haladás – és ezzel a baloldal – meghalt.

A Nemzeti Front ebbe a reményhiányba robbant be. Senki sem várja, hogy javít a helyzeten, hiszen azt ígéri, hogy mindent felrobbant. Állítólagos kívülállása a rendszeren, javaslatainak radikális jellege teszi vonzóvá politikai állításait. Beleértve az európai kérdéseket is. Nem véletlen tehát, hogy a jobboldal egykori minisztere és az UMP alelnöke, akinek mindenki ismeri karriervágyát és színpadiasságát, szintén szakított a brüsszeli konszenzussal. És azt javasolja, vezessék vissza Európát egy nyolctagú „kemény magra”, amely „magában foglalja Franciaországot, Németországot, a Benelux-államokat, Olaszországot, esetleg Spanyolországot és Portugáliát, de ennél nem többet”. „Egyfelől az Egyesült Királysággal, másfelől Közép-Európa országaival – pontosítja Laurent Wauquiez – nem tudjuk többé előrevinni Európát... Ez túl sok és túl különböző ország, teljesen eltérő társadalmi szabályokkal.”[18] Ugyanez a megjegyzés vonatkozhatna az euróra is, amely a túl különböző gazdaságok kényszerzubbonya.

Harcolni vagy árulóvá lenni

Miközben az egységes európai valuta megosztja az antikapitalista baloldalt,[19] nem érinti a szocialistákat. Soraikban mégis megjelenik az az igény, hogy kiutat, szuverenitást, reményt találjanak. Kévéssel azelőtt, hogy miniszter lett, Benoît Hamon így foglalta össze a „baloldali dilemma” ambíciózus mivoltát: „harcolni vagy árulóvá lenni”. [20] Kormányra nem harcol.

És pontosan ezért hibáztatják, sokkal inkább, mint a siker hiányáért. Mert egy harcos csapat szembekerülhet óriási nehézségekkel. Olyan Európával, ahol a haladó erők gyengék, bátortalanok, miközben a liberális és a monetarista normák egyre szigorúbbak és korlátozóbbak, ahol a társadalmi mozgalmak nem képesek kitérni az álmok birodalmából – annál kevésbé, mert egyetlen befolyásos politikai erő sem támogatja őket –, ahol alacsony a szakszervezeti tagság aránya (Franciaországban 7,6 százalék) és ahol Európa más szocialistái – akik az Európai Unió országainak felében kormányoznak hol a jobboldallal, hol egyedül – jobboldali politikát folytatnak. Ennek ellenére ma azt remélni, hogy más országok vezető körei jobb belátásra jutnak és felméri a kikényszerített megszorító politika gazdasági és demokratikus kockázatait, annyi, mint Godot-ra várni. És megkeresni a konzervatív erők összes „csúsztatását”, hogy azzal vádolhassák őket, hogy „a szélsőjobb malmára hajtják a vizet” azzal egyenértékű, hogy beletörődünk abba, hogy lassan valóban a szélsőjobb kerül döntési helyzetbe és fokozatosan átveszi a játék irányítását.

Olyan pillanatokban, amikor a fatalizmus és a történelmi áramlat megfordítására várakozás késlelteti az intellektuális visszahódítás[21] és a politikai mozgósítás munkáját, nincs fontosabb, mint egy magabiztos és erős társadalmi erő létrehozása. Minden ellenére bátran és merészen, mert – ahogy Glenn Greenwald mondotta, aki vállalta a kockázatot, hogy közölje Edward Snowden leleplezéseit az amerikai kémkedésről – a történelem arra tanít bennünket, hogy „a bátorság ragályos”.

*Az eredeti címben „jacquerie” szerepel; ez az 1358-as francia parasztfelkelés neve.

Fordította: Hrabák András

Hasonló magyar elemzés Galló Béla cikke, amelyet a Népszabadság elutasított, ezért a Civilhetes című blogon jelent meg 2014. január 10-én: <http://civilhetes.blog.hu>, illetve a Tamás Gáspár Miklóssal készített interjú az ATV-n: <http://www.atv.hu/belfold/20140108-tamas-gaspar-miklos> és <http://www.atv.hu/video/video-20140108-az-ellenzeket-is-le-kell-valtani> és cikke a január 3-i Élet és Irodalomban: Az ellenzeket is le kell váltani (csak előfizetőknek elérhető).

[1] François Hollande: *Devoirs de vérité (Köteles vagyok az igazat mondani)*, Stock, Párizs, 2006,

[2] Poujade-izmus: xenofób, antiszemita, értelmiségellenes kispolgári populista irányzat a IV. Köztársaság idején, vezetője neve (Pierre Poujade) után.

[3] Cécile Cornudet: Ces politiques qui veulent faire oublier qu'ils le sont (A politika el akarja felejtetni, mi a politika), *Les Echos*, Párizs, 2013. december 10. Lásd még *Ramziq Keucheyan–Pierre Rimbart: Le carnaval de l'investigation* (A nyomozás karneválja), *Le Monde diplomatique*, 2013. május.

[4] A magyar békemenet francia megfelelője.

[5] Szintén az alsó középosztály jobboldali lázadásának egyik formája, amikor a forradalom fríg sapkájában vonultak az utcára.

[6] Rémi Lefebvre: Faire de la politique ou vivre de la politique? [Ha megélhetéssé válik a politika], *Le Monde diplomatique*, 2009. október. <http://www.magyardiplo.hu/2009-oktober/116-ha-megelhetesse-valik-a-politika>

[7] Lásd: L'audace ou l'enlissement (Bátorság vagy benne ragadunk), *Le Monde diplomatique*, 2012. április. <http://www.magyardiplo.hu/2012-aprilis/750-batorsag-vagy-benne-ragadunk18>

[8] Des paroles et des actes (Szavak és tettek), *France 2*, 2 février 2012.

[9] Később, Sarkozy elnöksége alatt, miniszterelnök is volt.

[10] Bercy: így is emlegetik a francia pénzügyminisztériumot, mivel a rue de Bercyn található.

[11] Nantes-i ediktum: IV. Henrik 1598-as rendelete a protestánsok vallásszabadságáról; XIV. Lajos 1685-ben visszavonta. *Le Figaro*, 2012. november 27. és 2013. október 9. és 2013. december 13.

[12] *Les Echos*, 2013. december 10.

[13] Interjú a *Les Echos*-nak, 2013. november 19.

[14] Entretien de M. Mario Draghi, président de la Banque centrale européenne (BCE), (Mario Draghi, az Európai Központi Bank elnökének interjúja). *Journal du dimanche*, Párizs, 2013. december 15.

[15] *Martine Bulard*: Social-défaitisme à la française (Szociál-defetizmus francia módra), *Le Monde diplomatique*, 2013. április.

[16] Lásd: *Christine Jaske*: Vous avez dit "baisser les charges"? (Azt akarják, hogy csökkentsük a bérköltségeket?), *Le Monde diplomatique*, 2012. november. Amikor 2013. december 17-én egy RMC-BFM rádióinterjúban megkérdezték Benoît Hamont, a társadalmi szolidaritás és a fogyasztás miniszterét a kormány döntéséről, miszerint nem emelik fel a minimálbért, azt válaszolta: „Ha a foglalkoztatásnak akarunk kedvezni, figyelembe kell vennünk, hogy a munkaerő költsége ne nagyon nehezdedjen a vállalatok versenyképességére”.

[17] Entretien de M. Pierre Moscovici, ministre de l'économie et des finances, au *Journal du dimanche*, 2012. augusztus 19. (interjú Pierre Moscovici gazdasági és pénzügyminiszterrel).

[18] *BFM-RMC*, 2013. december 3.

[19] Lásd *Frédéric Lordon*: Sortir de l'euro? (Az életfogytiglan tartó megszorítások ellen – kilépni az euróvezetből?), *Le Monde diplomatique*, 2013. augusztus. <http://www.magyardiplo.hu/archivum/2013-oktober/1355-az-életfogytiglan-tarto-megszoritasok-ellen-kilepni-az-eurovezetbol>

[20] Benoît Hamon: *Tourner la page. Reprenons la marche du progrès social*, (*Lapozzunk! Vegyük fel a társadalmi haladás tempóját*), Flammarion, Párizs, 2011. 23. old.

[21] *Serge Halimi*: Stratégies pour une reconquête (Ideje, hogy a baloldal kezdeményezzen), *Le Monde diplomatique*, 2013. szeptember. <http://www.magyardiplo.hu/archivum/2013-szeptember/1319-ideje-hogy-a-baloldal-kezdemenyezzen>

A szélsőjobb ideológiai kavalkádja

Evelyne Pieiller

A baloldal céltalansága, de talán inkább sikertelensége miatt ott tartunk, hogy a legígéretesebb elképzeléseket ma a szélsőjobb kiáltja a nagyvilágba. Persze olyankor a rá jellemző agresszióval és keserűséggel, etnikai és vallási mániáival együtt. Az internet egyik sztárja, Alain Soral épp ezt a trendet (munka a baloldalon, értékek jobboldalon) lovagolta meg. Lássuk, mi ennek a sikernek a titka!

A képernyő bal oldalán Hugo Chávez, Ernesto Che Guevara, Mouammar Khadafi, Patrice Lumumba és Thomas Sankara, valamint Mahmud Ahmedinedzsad, Fidel Castro és Vlagyimir Putyin. Jobbra Jeanne d'Arc és ezeknek a harmadik típusú találkozásoknak a kiötlője, Alain Soral. Együtt várják a honlap látogatóját. Fekete alapon, mint az anarchista zászló, bekeretezve az internetes portál neve: Égalité & Réconciliation (E&R; Egyenlőség és megbékélés), és a mottó: „a munka a baloldalon, az értékek a jobboldalon vannak”. A honlap az Alexa (megbízható forrás) értékelése szerint, amely a portálokat azok látogatottsága alapján rangsorolja, a 269. helyen áll. A legolvasottabb TV újság, a Telerama a 260. lett.

Guevara és Putyin? Chávez és a „jobboldali értékek”? A jelképek keveredése ma általános jelenség, a politikai közélet másról se szól, mint erről a kavalkádról. Vagyis teljes az ideológiai zűrzavar. Mi micsoda, ez a nagy kérdés. Mit jelent ma jobboldalinak lenni? Mit jelent a baloldaliság?

Az értelmiségi bátorsága ma sokak vágyalma

A francia vállalkozók szövetsége[1] melegen megtapsolta Pierre Moscovici szocialista gazdasági minisztert, amikor előadást tartott a vállalkozók nyári egyetemén és kifejtette: *együtt kell harcolnunk*. Alain de Benoist, az Európai Civilizációkat Tanulmányozó Intézet[2] egyik alapítója, az Új Jobboldalnak nevezett mozgalom vezető aktivistája elismerően nyilatkozik a bankok államosításáról, a szocializált hitelrendszer létrehozásáról, az adósságtörlesztés megtagadásáról, és olyan haladó értelmiségiekre hivatkozik, mint Emmanuel Todd, Perry Anderson vagy a „felháborodott közgazdászok”[3]. A Nemzeti Front (FN) protekcionizmusért kiált, teljes összhangban a radikális baloldal egy részével, és úgy beszél, mint a Baloldali Front[4] a „népszuverenitásról”.

Amikor tehát a baloldalhoz tartozó szakszervezeti aktivisták, sőt egy kommunista, aki a Baloldali Front listáján volt képviselőjelölt Marseille-ben, a 2012-es parlamenti választásokkor, tehát nem is olyan régen, most úgy döntenek, hogy a Nemzeti Front zászlaja alatt indulnak, akkor nem áltathatjuk azzal magunkat, hogy ez érdekes, de nem jellemző a mai helyzetre. Ahogyan az az esemény sem hagyható figyelmen kívül, amikor a szocialista szavazók egy nem elhanyagolható része pártolt át a Nemzeti Fronthoz az Oise megyei Villeneuve sur Lot-ban az időközi választás második fordulójában. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ez komoly zűrzavar jele.

De mégis mit jelez ez a keveredés? Úgy kell-e értelmeznünk, mint Jacques Julliard, aki szerint érzelmileg betelt a pohár, és ennek oka, hogy „eluralgott az elitellenesség, a szkepticizmus a bal- és a jobboldal iránt egyformán”?[5] Vagy arról van szó, hogy túl kell lépni a megosztottságon, hiszen a két „szélsőség” végül összeért és egymásra talált, és ez üdvözlendő?

Alain Soral videói kezdettől fogva sok dimenzióban és mint a „rendszer” elleni ellenállás eszközei jelennek meg. A honlap kifejezetten népszerű, különösen a fiatalok között, a 382 videót tizenötmillióan nézték meg. A magas látogatottság is azt bizonyítja, ha erre még szükségünk lenne, hogy nem lehet mellékes, felszíni jelenségként kezelni az ideológiák keveredését, jobb szembenézni azzal, hogy mi forog kockán.

Alain Soral a saját nevében szól azokhoz a jóakarátú emberekhez, akik megpróbálnak megérteni valamit ebből a – terminológiája szerint – „bordélyból”. Egy kanapén ül, pólóban, és lazán, ugyanakkor lényegre törően magyarázza a helyzetet: az aktualitást és a történelmi távlatokat. Művészi érzékenységet és teszi hitelessé, hogy már számos filmje és egy regénye is megjelent. De ki kell emelni azt az értelmiségi bátorságot is, amely egyrészt sok, ma erősen szorongó ember számára vágyálomként jelenik meg, ugyanakkor Alain Soral politikai útkeresésének végállomása. Soral tagja volt a kommunista pártnak (a jelek szerint rövid ideig) a kilencvenes években, majd az Anticcionista Ligában tevékenykedett, amelyet a humorista Dieudonné-val alapítottak a 2009-es európai választásokkor. Közben a Nemzeti Frontot is megjárta (2007 és 2009 között). Félelem nélkül művelt paradox dolgokat, majd könnyedén szakított velük.

Derűsen fitogtatja „rossz szellemét”, ahogyan azt Jacques Vergès ügyvéd[6] is tette, akit megtisztelt jelenlétével a temetésén[7], egyébként a korábbi szocialista miniszter, Roland Dumas, a Balladur-kormány egykori minisztere, Michel Roussin és a humorista Dieudonné társaságában. Ráadásul a küzdősportok beavatottja (angol és francia bokszból diplomázott), megjelenése diszkrét, de határozott, egyfajta elhúzódó kamaszkor jeleként, amelyet az önmegkérdőjelezés intenzitása és viharos elköteleződései (és el nem

köteleződései) is jeleznek. Nonkonformista egy szinte átlagos lény módjára, hősiesen szembeszáll a magánnyal, és pártok, vagy más intézményes támasz nélkül egyedül és mindennek ellenében akar tisztán látni. Távoll áll az egyetemi gondolkodó vagy a politikai káder típusától. Ez könnyíti meg azt az ideológiai összevisszaságot, amelyben sok internetes híve is magára ismer, hiszen már ők sem részesülhettek a múltban a pártok és szakszervezetek által biztosított politikai képzésben, amely egyben a közös gondolkodást is alakította.

Néhány érzés és kulcsfogalom köré építi fel az előadásait: a tehetetlenség érzése a „globalizációval” szemben; egy ország függetlenségének elvesztése, amikor alávetik az európai törvényeknek; a félelem a gazdasági és szociális leépülés következményeitől; a haladónak kikiáltott „modernitás értékeivel” szembeni rossz érzés; egy másféle jövő elképzelésének ellehetetlenülése. Alain Soral két erős, mondhatni rettenthetetlen támaszt talált magának: a szent harcost és a megalkuvást nem ismerő politikai vezetőt, és ebből a pozícióból fejti ki elemzését és válaszait.

Az erkölcs és a nemzet

Szerinte mindenekelőtt küzdeni kell a „globalizáció” ellen, amely egy „olyan ideológiai terv, amely világkormányzást akar bevezetni, és ennek következtében feloldani a nemzeteket”. És ezt „az egyetemes béke ürügyén” és „az emberiség teljes elpiacosítása” révén valósítaná meg[8]. Ezt a globalizációt „oligarchikus uralomként” mutatja be, amely gúnyt űz a népszuverenitásból és fenntartja a mindenható piac mítoszát, „mintha ez nem politika és nem az osztályok közti erőviszonyok következménye lenne”[9]. Soral elemzése szerint a kollektív társadalmi vívmányokat helyettesítik az „elnyomott kisebbségeknek” (etnikai, szexuális, vallási) adott különleges jogokkal, és ez olyan balkanizálódáshoz vezet, amelyből polgárháború is lehet. Ennek a sodródásnak a legékesebb bizonyítéka a „társadalmi viszonyok rasszista értelmezése”, amikor felvetik a „bennszülöttek” harcát az „arabok” ellen, amikor a „muzulmánokat” teszik meg „bűnbakká”. Miközben az „arabok” és a „bennszülöttek” is a ranglétra legalján állnak, egy szót sem szólnak „a munka és tőke ellentétéről”[10]. Összegezve: az új világrend, amelyet Birodalomnak is nevez, a formális demokrácia diadalát akarja, egyszerűen – mint mondja – „a leggazdagabbak hatalmát”[11], olyan elvont egyenlőség nevében, amikor a társadalmi együttélés kérdéseit, az emberi jogokat helyezik előtérbe és használják ürügyül arra, hogy ne vessék fel „a társadalmi egyenlőtlenség, az osztályalapú kizsákmányolás kérdését”[12].

Soral tehát azt javasolja, hogy „ki kell lépni az Európai Unióból, és a NATO-ból, és újra ellenőrzésünk alá vonni a pénzüket (...), hogy visszaadjuk Franciaországnak a szuverenitását és a demokrácia újra értelmet nyerjen”. Harcolni kell az „államok elavulása” ellen „a globalizált gazdasággal szemben”. És be kell vezetni a protekcionizmust.

Látható, hogy az általános helyzetnek ez az olvasata nem fogja sokkolni azokat, akik, mint ő is, végezni akarnak „az emberi munkán élősködő oligarchiával”. Sőt, Soral képes lenne elhitetni velünk – azt azért nem, hogy marxista, pedig annak mondja magát –, de azt talán igen, hogy egy „valódi baloldali” megoldást keres. Főleg, ha hozzáteszük, hogy elítéli a gyarmatosítást mint „a francia univerzalizmus baloldali árulását”, és a neokolonializmust is, és kitarat emellett, hogy a „nemzeti-vallási feszültségek manipulálása” csak arra szolgál, hogy elterelje a figyelmet az osztályellentétekről, illetve hogy egy többpólusú világot szeretne. Mégis, nagyon keveset beszél a társadalmi mozgalmakról, a termelőeszközök szocializálásáról... úgy látszik, leragadt a „pénzügyes jobboldal és az emberjogi baloldal összetartozik” helyzetnél, amelyet egyébként az elit és a média is legitimál...

Az igazi szenvedélye jóval kevésbé a szociális igazságosság, mint Franciaország megmentése – „Meg akarom védeni Franciaországot”[13] – és mindazt, amit szerinte és neki Franciaország jelent. Más szóval, a politika kevésbé fontos számára, mint az erkölcs, a forradalom kevésbé, mint a nemzet. Az erkölcs, abban az értelemben, ahogyan az egyén személyes életére értelmezhetjük; a nemzet, abban az értelemben, ahogyan a közösségi életre vonatkozathatjuk.

A nemzet antikapitalista természetű entitás

Bár az osztályviszonyok mindenütt jelen vannak a különböző írásaiban, de a konkrét elemzésükkel adósunk marad. Mert elemzésének lényege abban a koncepcióban fogható meg, hogy a liberalizmus, amely nála a modernitás jelképe, az embert le akarja rombolni. Az alapvető ellenség „a piaci ideológia”, amely „kényszeres fogyasztásra és individualizmusra” ösztönöz.[14] Jóval inkább ezt ítéli el a neoliberalizmusban, mint a kizsákmányolást, ezt, ami „egy ösztönöknek szentelt társadalmat”[15] alakít ki. A neoliberalizmus az önzésre, a versenyszellemre, az örömök hajszolására épít. S csak a nemzet „képes megvédeni a népet a kozmopolita nyereségvágytól, amelynek nincs se hazája, se erkölce”, és tönkretesz az értékeket, amelyek túlmutatnak az egyéni örömökön. Ez a logikai bakugrás elég meredek!

Miféle nemzet?

Ahhoz, hogy „megvédje a népet”, a nemzetnek nyilvánvalóan el kell utasítania az önzést és a „kozmoszpolitai profitot”. Ez azt feltételezi egyrészt, hogy sajátos lényege, egyedülálló kulturális szellemisége van. És, másfelől, ki kell zárnia az erkölcsstelen kozmopolitát.

Szent félreecsúsás! A szuverenitás követelése, egyebek mellett a nemzetek feletti törvényekkel szemben, egy szinte misztikus fogalomhoz visz vissza, amelyről feltételezi, hogy képes létrehozni egy „munkás, hazafias és népi frontot a pénztőke és a globalizált

ultraliberalizmus egész hálózatával szemben”. Egy „testvéri nemzeti közösséget, amely tudatában van történelmének és kultúrájának”, ahol megtalálhatók „azok, akik a munka és a gazdagság igazságosabb elosztását akarják”, és „akik meg akarják őrizni, ami jó, meggondolt és emberi volt a hagyományban”, ebben a hellenisztikus-keresztény hagyományban, ami elvezetne az igazi egyenlőség követeléséhez. Ahhoz, hogy szakítsunk a materializmussal, Soral szerint újra meg kell találni a spirituális erőt, és a materializmus ellensúlyait – ezt a múltban a vallás, a kommunizmus, avagy a francia univerzalizmus jelentette – : a testvériség szellemét, a magunk és mások tiszteletét, azt az öntudatot, ami az egyént a közösséghez kapcsolja.

A nemzet tehát antikapalista természetű entitás lenne, amelyből a neoliberalizmus akár tudatos, akár nem tudatos képviselői kizárják magukat: a baloldalon azok, akik a harcot a „jogi egyenlőségre” egyszerűsítik, a jobboldalon azok, akik „meg akarják őrizni előjogaikat”. Ami számít, az az egyetértés lehetősége a közös értékek mentén, amelyek sokkal jelentősebbek, mint a részt vevő egyének adottságai és vágyai. Nem fontos tehát a szekularizáció, amely ma már „egy mindennél fanatikusabb vallássá” vált, nem fontos az állampolgár eredete sem – a jól viselkedő francia muzulmánok „esélyt jelentenek Franciaországnak”, „a külvárosi gettók újgenerációs számkivetettjeivel” szemben, „akik egy liberális amerikai bűnöző ideológia hordozói”. A testvériség ellenségei még, a kisebbségi közösségek, akik mindig közös „áldozatokként” látják magukat és fognak össze, a nem dolgozók, a kapzsjak, az érzéki örömeik hívei is – vagyis az individualisták. A „haladó” és „reakciós” nem alkot tehát két elkülönült csoportot.

Fontos meghatározni, kik azok, akik hozzájárulnak ahhoz, hogy elidegenedjünk a neoliberais világot képviselő társadalomtól: az igazi nép, a nemzeti eszme hordozói. Távol a hamis antagonizmusoktól és törésvonalaktól, ez magában foglalja a kispolgárt, aki a proletariátushoz tartozik, a kisvállalatok tulajdonosát, aki messze nem viselkedik úgy, mint Medef[16], az óriásvállalatok képviselői. Mindezek, parasztek, munkások, kisvállalkozók és a többiek együtt menetelhetnek egy, „a kistermelő polgárok kölcsönös társadalmá” felé, mert „a gazdasági és társadalmi – tehát a politikai – felelősségvállalás a termelőeszközök tulajdonából ered” valamennyiük számára. Soral nagyon is hasonlít Pierre-Joseph Proudhonra[17] és Pierre Poujade[18]-ra. De nagyon távol áll Karl Marxtól.

A neoliberalizmus győzelmének magyarázata

Az antiliberais jobboldal és a radikális baloldal közös és méltó célt találhatna ebben a derék „kibékült” társadalomban. „Létezik egy erkölcsös jobboldal, amely, ha jól meggondoljuk, a gazdasági és szociális baloldal szövetségese. És fordítva, létezik egy amorális baloldal, amelyről ma már egyértelmű, hogy az ideológiai háttér adta a legújabb és legbrutálisabb gazdasági jobboldalnak.” „Munka a baloldalon, értékek jobboldalon”: az E&R jelszavának ez az értelme. A szociálisan érzékeny baloldal magába olvaszthatja a nemzeti értékekben megtestesülő kiválóságésszmét, és akkor az osztályharc helyett sokszínű, de összetartó társadalomban élhetnek.

Ezek után már nincs is más hátra, mint magyarázatot találni a neoliberalizmus sikerére, így arra is, hogyan tudott kifejezetten erős ideológiai hatással lenni az erkölcstelen baloldalra. A magyarázat pofonegyszerű: ez az amerikai-cionista összeesküvés következménye.

Ha a demokrácia csak látszólagos, ha a neoliberalis elveket erős hátszéllel terjesztik, és ellenzőik gyakran nagyon gyengék, ez azért van, mert a sötét erők beszívárogtak a Birodalom összes döntéshozó szervébe, semlegesítve vagy korrumpálva a politikát: ilyenek például a Siécle[19] vacsorái és a különféle *think tank*-ek, „a legfelsőbb osztályt képviselő új típusú szabadkőműves csoportok, mint a Bilderberg és a Trilatérale”. Az oligarchia ezekben a körökben készíti elő a különféle akcióit, és dolgozza meg a sajtót és rajta keresztül a közvéleményt, majd összeesküvésről összeesküvésre létrehozza a terroristafenyegetést és a félelmet az ikerturnyokkal vagy a szíriai polgárháborúval. Ezért támogatja Soral az „iszlám ellenállást” és szövetségeseit, akik szerinte egyedül ellenzik és fékezik ennek a kasztnak a globális uralmát...

Ezeknek az összeesküvészeknek a középpontjában a ragadozó Amerikához kapcsolódva ott vannak a „zsidók”, ha nem is a bolygó zsidók, de mindenesetre a nemzettől természetüktől fogva idegenek, akik ráadásul szeretik a tőkefelhalmozást. Zsidó a bank, zsidó a sajtó, a nemzeti egység bomlasztója is zsidó... Soral elbűvölt gyűlölettel viseltetik irántuk. Mindenütt ott látja őket. Így azután könnyen beszél az anticionizmusról és ítéli el Izrael állam politikáját. De ez nyilvánvalóan a jó öreg antiszemitizmus, nem pedig a palesztin nép támogatása vagy a provokáció iránti lelki kötődés. Amikor újra kiadja az antiszemitizmus klasszikusait kiadójánál, a Kontre Kulture-nál (Edouard Drumont, *La France juive [A zsidó Franciaország]* stb.), ezt égő meggyőződéssel és magától értetődően teszi.

De ez a mániákus tombolás sem elég ahhoz, hogy lejárassa őt hívei körében. Azért nem, mert az összeesküvéselméletek, szabadkőművesek, zsidók, illuminátusok[20] és mások főszereplésével mind visszavezethetők arra a ma roppant elterjedt és indokolt tehetlenségérzésre, amit az elit- és oligarchiaellenes gyakori kirohanások sem tudnak feloldani. Kétségtelen az is, hogy léteznek ténylegesen titokban tartott megegyezések (ilyen volt, hogy józanok maradjunk, az Egyesült Államok és egyes chilei vállalkozói körök közötti kapcsolat, amely előkészítette Salvador Allende kormányának megdöntését). És ne felejtjük el, hogy az ilyen gondolkodás, amely mindenekelőtt az erkölcsre épít, pártok feletti, antikapalista és nacionalista, gyakran a „vörös-barna” populizmushoz vezet, amely kevésbé antikapalista, mint amennyire idegenellenes, ha éppen nem fasiszta. Ha a történelmet nézzük, akkor erre voltak példák.

Mindamelllett könnyelműség lenne azt hinni, hogy Soral egész törzsközönsége a fasiszták soraiból verbuválódik. Ugyanígy oda kell figyelni arra, hogy hol kezdődik a kétértelműség, hol vannak a töréspontok, ahonnan Soral eszméi a „vörös-barna” út felé vezetnek. Ez egyértelműen ott jelenik meg, amikor párhuzamosan kezeli a szociális kérdést és a társadalom jogfosztott kisebbségi csoportjai elismerésének kérdéseit, vagy amikor visszalép a nemzethez. Látszólag következetesen elemzi a társadalmi és legbelsőbb énünknek a mai liberális valóság általi elpusztítását, és ez az, ami képes az internetes közösségeket biztosítani arról, hogy szó sincs arról, hogy szomorúan „reakciós” vélemények mellett kampányolnának, ugyanakkor megerősíti az összetartozásérzésüket, miszerint egy már

felvilágosodott kisebbség tagjai. Ezért az igazi baloldalnak, amely elszántan meg akarja teremteni a valódi társadalmi igazságosság feltételeit, egyértelműen ki kell mondania, hogy elemzéseiben és céljaikban semmi közösséget sem vállal a szélsőjobboldallal, pontosítania kell a törésvonalak mentén felmerülő kérdéseket, még akkor is, ha a táboraiban ez konfliktusokhoz vezet.

Fordította: Dr. Hrabák András

[1] A Medef a francia gyáriparosok szövetsége, a magyar VOSZ megfelelője.

[2] Groupement de recherche et d'étude pour la civilisation européenne; GRECE.

[3] *Éléments*, no 146., Párizs, 2013. január–március.

[4] Front de gauche, FdG – Baloldali Front. 2009-ben létrehozott választási szövetség a Francia Kommunista Párt, a Szocialista Pártot elhagyók és vezetőjük, Jean-Luc Melanchon, az egyik trockista párt és több – mára már tíz – kisebb baloldali párt és mozgalom részvételével.

[5] *Marianne*, Párizs, 2013. június 29.

[6] Híres-hírhedt ügyvéd. A háború alatt kommunista ellenálló volt, majd a gyarmatosítás elleni aktivista, később pedig a fasiszta Klaus Barbie és a nemzetközi terrorista Carlos védőügyvédje.

[7] 2013. augusztus 20-án.

[8] Alain Soral, *Comprendre l'Empire. Demain la gouvernance globale ou la révolte des nations ? [Megérteni a birodalmat. Holnap már globális kormányzás vagy a nemzetek lázadása?]*, Editions Blanche, Párizs, 2011. – Minden idézet innen származik, kivéve, ha mást jelöltünk meg.

[9] Videó, 2013. január.

[10] Videó, 2013. január.

[11] Videó, 2013. május.

[12] Videó, 2013. május–június.

[13] Videó, 2012, 3. rész.

[14] Az E&R Chartája. A bekezdés egyéb idézetei szintén az E&R Chartájából származnak.

[15] Videó, 2013. május.

[16] A francia gyáriparosok szövetsége, a magyar VOSZ megfelelője.

[17] Francia gondolkodó, „az anarchizmus atyja”. Híres mondása: *a tulajdon lopás*. Lásd a Wikipédia szócikkét: http://hu.wikipedia.org/wiki/Pierre-Joseph_Proudhon.

[18] Pierre Poujade: szélsőséges jobboldali nacionalista populista francia politikus az 1950-es években; támogatta a gyarmati háborúkat. Az egyébként antiintellektuális „poujade-izmus” időleges népszerűsége a IV. Köztársaság válságának egyik tünete volt. De Gaulle hatalomra jutása után Poujade eltűnt a politikából. Le Pen is ebben a mozgalomban kezdte pályafutását.

[19] François Denord, Paul Lagneau-Ymonet és Sylvain Thine: *Aux dîners du Siècle, l'élite du pouvoir se restaure [A Siècle klub vacsoráin a hatalmon lévő elit vesz részt]*, *Le Monde diplomatique*, 2011. február.

[20] Egy összefoglaló cikk a *Magyar Narancsból*: http://magyarnarancs.hu/belpol/fenyerosseg_-_az_illuminatusok_rendje-65674.

A második PISA sokk után

Totyik Tamás

A cikk a Diplo Baráti Klubban 2014. január 17-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

A fejlett európai országok vezetői az olajválság után arra az elhatározásra jutottak, ha meg akarják előzni a komolyabb gazdasági válságokat, a humántőkét fejleszteni kell. Ugyanakkor megpróbálták összehasonlíthatóvá tenni az egységesülő piacon (globalizálódó világban) a közoktatási rendszert. Ehhez mérésekre van szükség, majd elemzések révén meg kell állapítani, hogy az egyes rendszerekbe hol kellene beavatkozni.

Előbb az UNESCO, aztán az OECD állt a mérések élére. Az UNESCO a TIMSS (természettudományi és matematikai) és a PIRLS (olvasás és szövegértés) méréseihez teremtette meg a feltételeket. A 2000-es évek elején az összehasonlító mérések alapja a PISA-vizsgálatok (Programme for International Student Assessment – Nemzetközi Tanulói Teljesítménymérés Program) lettek. Az UNESCO-méréseken a gyermekkori ismeretszintet, az OECD-méréseken a munkaerőpiac igényeihez igazodó tudást mérték. Az EU országokban a középtávú cél az lenne, hogy 2020-ig minden tagállam a gyengén teljesítők szintjét 15 százalék alá csökkentse és a tagországok az oktatásra fordított erőforrásokat ennek a célnak rendeljék alá.

Miért éppen a 15 éveseket mérik? AZ EU országokban 15 év körül fejezik be az alapkészségek elsajátítását. Ezek a fiatalok a munkaerőpiac meghatározó szereplői lesznek a következő időszakban, így a mérési eredmények előre jelzik a munkaadóknak és az egyes államoknak, milyen igényekkel léphetnek fel az adott országban. A háromévenkénti felméréseken nyert statisztikákat, mutatókat az oktatási rendszerről megjelenő éves jelentéseiben, az Education at a Glance (OECD 2013a) kötetekben is felhasználja a brüsszeli apparátus.

A 2012. márciusi–áprilisi mérésekhez 65 ország csatlakozott, mintegy ötszáz ezer 15 éves tanulóval – köztük körülbelül 4600 magyarral –, akik szövegértési, matematikai és természettudományi feladatokat tartalmazó tesztfüzeteket, valamint szociális, gazdasági és kulturális helyzetekre, a tanuláshoz és az iskolához fűződő viszonyukra, továbbá tanulási szokásaikra vonatkozó kérdéseket tartalmazó háttérkérdőíveket töltöttek ki. 2012-ben a matematikai, a szövegértési és a természettudományos ismeretek nyomtatott formájú mérése kiegészült számítógépes mérésekkel, ahol a tanulók digitális írás-tudásáról is képet szerettek volna kapni.

A mérések másik sajátossága, hogy a tesztek összeállításakor a 2003-as mérés képességskálájának átlagát 500 pontban határozták meg, szórását pedig 100 pontban. Ehhez viszonyítva hat képességszintet állapítottak meg. Az alsó két szint a munkaerőpiac számára nem vagy csak nagyon nehezen bevonható tanulókat jelzi (területenként más-más pontoknál húzzák meg ezt a szintet). Sajnos a magyar tanulók több mint 1/4-e egyik területen sem érte el a második szintet. A jövő szempontjából ez rendkívül aggasztó. A jelenlegi teljesítmények mellett nem érdemes Európa tudásközpontjáról álmodozni sem, megmaradunk az összeszerelő bérrabszolgák szintjén. Csak olyan termékeket tudunk majd előállítani, amelyek nem igényelnek komoly hozzáadott értéket. Mi leszünk Európa bérmunkásai.

Nézzük a mérés részeredményeit, majd néhány összefüggést, amely a mérésekből és a gazdasági mutatókból következik. A legvégén elemezzük, mit kellene tenni ahhoz, hogy Magyarország a PISA-méréseken jobban teljesítsen.

Matematika

A 15 éves gyermekeknek a későbbi boldogulásukhoz szükségük van arra, hogy bizonyos szinten képesek legyenek matematikai fogalmakat, alapelveket alkalmazni a mindennapi életben, tudjanak következtetéseket levonni vagy folyamatokra következtetni az adatokból.

2012-ben a matematika tudásterülete kapott kiemelt figyelmet a PISA-mérés során.

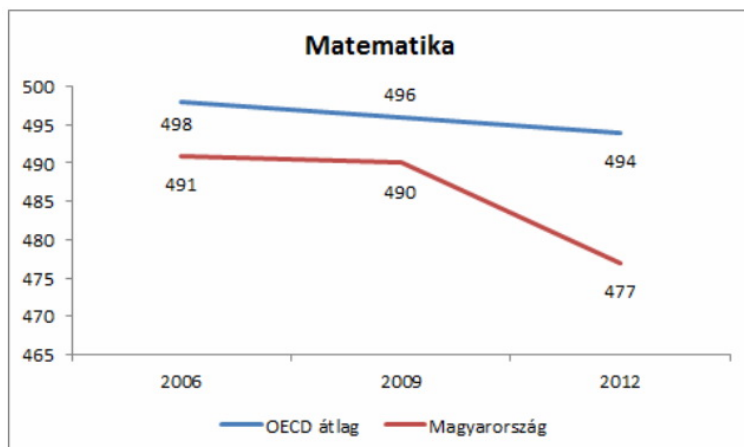
	Országok	Átlag		Országok	Átlag
1.	Sanghaj – Kína	613	34.	Oroszország	482
2.	Szingapúr	573	35.	Szlovákia	482
3.	Hongkong-Kína	561	36.	Egyesült Államok	481
4.	Tajvan	560	37.	Litvánia	479
5.	Korea	554	38.	Svédország	478
6.	Makaó-Kína	538	39.	Magyarország	477
7.	Japán	536	40.	Horvátország	471
8.	Liechtenstein	535	41.	Izrael	466
9.	Svájc	531	42.	Görögország	453
10.	Hollandia	523	43.	Szerbia	449
11.	Észtország	521	44.	Törökország	448
12.	Finnország	519	45.	Románia	445
13.	Kanada	518	46.	Ciprus	440
14.	Lengyelország	518	47.	Bulgária	439
15.	Belgium	515	48.	Arab Emírségek	434
16.	Németország	514	49.	Kazahsztán	432
17.	Vietnam	511	50.	Thaiföld	427
18.	Ausztria	506	51.	Chile	423
19.	Ausztrália	504	52.	Malajzia	421
20.	Írország	501	53.	Mexikó	413
21.	Szlovénia	501	54.	Montenegró	410
22.	Dánia	500	55.	Uruguay	409
23.	Új-Zéland	500	56.	Costa Rica	407
24.	Csehország	499	57.	Albánia	394
25.	Franciaország	495	58.	Brazília	391
26.	Egyesült Királyság	494	59.	Argentína	388
27.	Izland	493	60.	Tunézia	388
28.	Lettország	491	61.	Jordánia	386
29.	Luxemburg	490	62.	Kolumbia	376
30.	Norvégia	489	63.	Katar	376
31.	Portugália	487	64.	Indonézia	375
32.	Olaszország	485	65.	Peru	368
33.	Spanyolország	484			

Az országok elért átlag pontszámai a matematika eredmények alapján¹

A matematikaeredményekből egyértelműen látszik, hogy az ázsiai országok döntő fölényben vannak. Ezen országok a 2009-es mérésekhez képest is 10–17 ponttal értek el jobb eredményt 2012-ben. Vietnam az oktatási rendszerével csatlakozik a „Kistigrisekhez”, feltehetően 5–10 éven belül számolni kell gazdaságuk robbanásával, amelynek alapját a most kikerülő diákok tudása adja. A Benelux államok előretörése is szembetűnő. Két országot emelek ki: Észtország és Lengyelország. Az elemzés végén külön fogok foglalkozni velük, mert mélyebbről indultak, mint mi a kilencvenes évek elején. A jó eredményeknek köszönhetően a 2008-ban kirobbant gazdasági válság közel sem rázta meg őket annyira, mint minket.

Magyarországgal egy szinten teljesít Spanyolország, Oroszország, Szlovákia, az USA, Litvánia, Svédország, Horvátország. Hosszú évek tapasztalata azt mondja, hogy hazánk teljesítményét a Monarchia országaival kell összevetni kulturális és társadalmi helyzetük miatt. Ausztria, Szlovénia és Csehország messze kiemelkedik, Szlovákia és Magyarország közel azonos szinten van (5 ponttal előznek meg bennünket), és csak Horvátország, Szerbia és Románia marad el mögöttünk. Románia viszont 15 ponttal jobb eredményt ért el a 2009-es méréshez képest, ám mi 13 ponttal rosszabbat. A 10 éves és 14 éves korosztály 2011-es mérésénél (TIMSS²), is érzékelhető volt egy jelentős visszaesés, sőt az országos kompetenciamérések is jeleztek csökkenést, de nem akkorát, mint amekkora a PISA matematika mérései során bekövetkezett. A 2009-es eredmények biztatók voltak, komoly elmozdulás történt a matematikatudás területén, aztán 2012-ben jött a 13 pontos visszaesés.

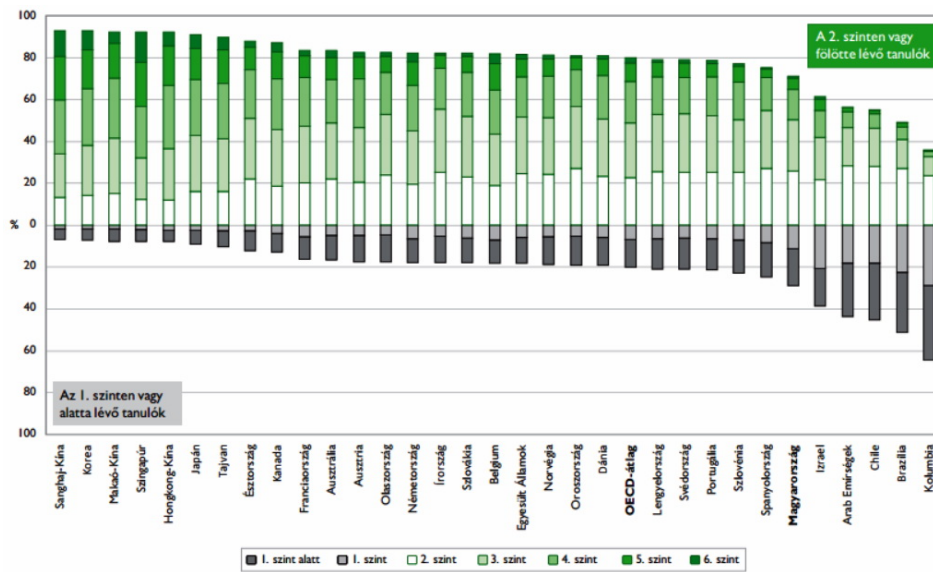
A 2006-ban bevezetett kompetenciaalapú oktatás eredményével magyarázzák a 2009-es sikert. Én inkább a közoktatás változatlanásával, nyugalmi helyzetével magyaráznám, bár ekkor már jelentkeztek bérfezültségek a rendszerben. A teljesítményromláshoz nagyban hozzájárult az alulteljesítők nagyon magas aránya. Az OECD-átlag 22,2%, míg a magyar átlag 28,1%, ami katasztrofális érték. A 2009-es szinthez képest 5,1%-kal nőtt a gyengén teljesítők aránya. Az EU-tagállamok közül csak a balkáni országokban volt magasabb a gyengén teljesítők aránya (Ciprus, Görögország, Románia és Bulgária).

A 2. képességi szintet elérő diákok képesek a szöveg alapján közvetlenül megérthető problémahelyzeteket értelmezni és felismerni, egyetlen információforrásból megszerezni az információkat és egy megjelenítési módot felhasználni. Egész számokat tartalmazó problémák esetén alkalmazni tudnak egyszerű algoritmusokat, képleteket, eljárásokat és szokványos megoldási technikákat. Képesek szó szerint értelmezni az eredményeket. Ez mutatja azt is, hogy a magyar rendszerben hol kellene beavatkozni.

A tanulók teljesítményét nagyon meghatározza az adott ország gazdasági és társadalmi teljesítménye. Finnország visszaesése is az aluteljesítő magas arányának a következménye. Feltehetően a magas bevándorlási arányok következménye ez az érték. Svédországban, Finnországban, Norvégiában a szélsőjobboldal előretörése is pontosan ezt a tendenciát mutatja. Ebből a szempontból Magyarország nagyon érzékenyen reagált a gazdasági válságra. Bár sok kutató szerint nincs összefüggés a gazdasági teljesítmény és az iskolai teljesítmények között, én ennek ellenkezőjét vallom.

A matematika területén az a mítosz is romba dőlt, hogy tehetségeink nagyon is kiemelkednek. A PISA-mérés szerint a kiválóan teljesítők (5. és 6. szintet elérők) aránya matematikából az OECD-átlag 6,66%, míg a magyar átlag 4,9%. Igaz, Európában mi vagyunk az egyetlenek, akik a matematikai olimpiákon versenybe tudunk szállni az ázsiai országokkal, de ez nagyon vékony réteg (két-három iskolára korlátozódik). Ez a tanulói réteg megold összetett problémákat, megfogalmaz a meglévő eredményekből újabb problémákat.

Az országok a 2., 3., 4., 5., és 6. szinthez tartozó tanulók százalékos aránya szerinti csökkenő sorrendben szerepelnek.
Forrás: OECD, PISA 2012 database, Table I.2.1.a.

A diákok képességi szint szerinti megoszlása a számítógépes matematikamérésben⁴

Ennél sokkal aggasztóbb jelenség a számítógépen végzett matematikamérés eredménye. Csak négy ország végzett mögöttünk (egyik sem európai). Mentségünk, hogy a digitális mérés és a papíralapú mérés között nincs lényeges eltérés a tanulók matematika teljesítménye között.⁵

Magyarország 15 éves tanulóinak matematikai képességei az átlagosnál valamivel jobb, de eredményük átlag alattinak tekinthető. Ha területekre lebontjuk, azt mondhatjuk, a gondolkodás területén, az értelmezéssel nincs baj (nem rossz a gyerekek matematikai szövegértése), viszont a problémák megfogalmazása 8 ponttal gyengébb az átlagnál. A tartalmi területeken a tér és az alakzatok tekintetében nagyon erősek a távol-keleti országok, Magyarország pedig ezen a területen ért el az átlagnál gyengébb pontszámot, igaz, nem szignifikánsan (-3 pont). A többi tartalmi területen az átlag alatt vagyunk, de nem jelentős mértékben. A 2003-as méréstől eltelt időszakban 13 pontot csökkent a teljesítményünk. A tartalmi területeken a mennyiségek és adat, valamint a bizonytalanság részterületeken 21 és 13 pontos drámai csökkenés tapasztalható.

A fiúk és lányok matematikai teljesítménye között nincs változás. Az OECD országokban rohamosan csökken a fiúk és a lányok teljesítménye közötti különbség, míg nálunk a különbségek stagnálnak.

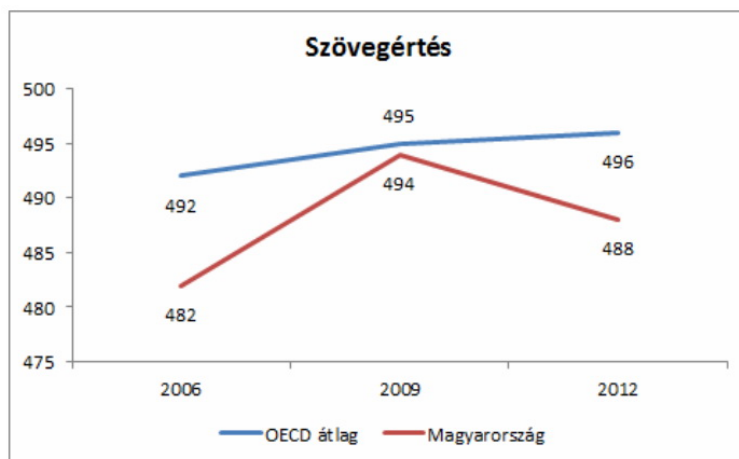
Szövegértés

	Országok	Átlag		Országok	Átlag
1.	Sanghaj – Kína	570	33.	Izrael	486
2.	Hongkong-Kína	545	34.	Horvátország	485
3.	Szingapúr	542	35.	Svédország	483
4.	Japán	538	36.	Izland	483
5.	Korea	536	37.	Szlovénia	481
6.	Finnország	524	38.	Litvánia	477
7.	Írország	523	39.	Görögország	477
8.	Tajvan	523	40.	Törökország	475
9.	Kanada	523	41.	Oroszország	475
10.	Lengyelország	518	42.	Szlovákia	463
11.	Észtország	516	43.	Ciprus	449
12.	Liechtenstein	516	44.	Szerbia	446
13.	Új-Zéland	512	45.	Arab Emírségek	442
14.	Ausztrália	512	46.	Chile	441
15.	Hollandia	511	47.	Thaiföld	441
16.	Belgium	509	48.	Costa Rica	441
17.	Svájc	509	49.	Románia	438
18.	Makaó-Kína	509	50.	Bulgária	436
19.	Vietnam	508	51.	Mexikó	424
20.	Németország	508	52.	Montenegró	422
21.	Norvégia	504	53.	Uruguay	411
22.	Egyesült Királyság	499	54.	Brazília	410
23.	Egyesült Államok	498	55.	Tunézia	404
24.	Dánia	496	56.	Kolumbia	403
25.	Csehország	493	57.	Jordánia	399
26.	Olaszország	490	58.	Malajzia	398
27.	Ausztria	490	59.	Indonézia	396
28.	Lettország	489	60.	Argentína	396
29.	Magyarország	488	61.	Albánia	394
30.	Spanyolország	488	62.	Kazahsztán	393
31.	Luxemburg	488	63.	Katar	388
32.	Portugália	488	64.	Peru	384

Az országok helyezései a szövegértés-eredményei alapján⁶

A 15 éves gyermekeknek a szövegértés során a szükséges információkat meg kell találni a dokumentumokban, prózai művekben. A megfigyelés tárgya, hogy a visszakeresett információk révén képesek-e megalkotni a szövegek jelentéshálózatát és állást tudnak-e foglalni a szöveg stílusával, tartalmával kapcsolatban.

A szövegértésben is 6 pontos a csökkenés, bár ez nem lényeges különbség a 2009-es méréshez képest.

A szövegértés átlageredményeinek változása az OECD-átlaghoz viszonyítva a PISA-méréseken⁷

Érdeemes megvizsgálni, hogyan oszlanak meg a teljesítmények a tág értelemben vett közép-európai országok csoportjában. Itt is két, magasan az átlag felett teljesítő oktatási rendszert találunk, Lengyelországot és Észtországot, 518 és 516 pontos átlageredménnyel. Az egyetlen átlagos teljesítményű közép-európai állam Csehország (493). Magyarország eredményétől nem különbözik szignifikánsan olyan közép-európai vagy az EU-hoz 2004-ben csatlakozott országok eredménye, mint Ausztria (490), Lettország (489) és Horvátország (485). Átlag alatti és a magyar diákokénál sokkal gyengébb Szlovénia (481), Litvánia (477), Szlovákia (463), Szerbia (446) vagy Románia (438) átlagpontszáma.

Magyarországon a szövegértésben a gyengén teljesítők aránya 19,7%, míg az OECD-átlag 18,3%. Ez viszonylag közeli érték, de ha azt vesszük figyelembe, hogy 2009-ben az OECD-átlag felett teljesítettünk, a kép itt is elszomorító.

„Vizválasztó jelentőségű a 2. szint. Azok a tanulók, akik legalább ezt a szintet elérik, 21 éves korukban jóval nagyobb eséllyel tanulnak a felsőoktatásban, mint azok, akik nem érik el. A 2. szint alatt teljesítők nagy valószínűséggel nem szereznek képzettséget 21 éves korukra, és ha van is valamilyen keresetük, jövedelmük alacsony lesz.”⁸

A legjobb szintet elérő tanulóknál a szövegértésben az 5,6%-os eredményünk nagyon gyenge az OECD 8,4%-os átlagához képest.

A fiúk és lányok teljesítménye közötti különbség itt minden országban felborul a lányok javára. Ők 38 ponttal értek el többet, mint a fiúk, ami azt jelenti, majdnem egy év képességbeli előnyük van a fiúkkal szemben. A kutatások nem tudják semmilyen kultúrkörhöz kötni a különbségek okait. Versenytársaink fiai a szövegértésben sokkal jobban teljesítenek, mint a magyarországi fiúk, ebből adódik gyengébb teljesítményünk is. Itt is látszik, hol kell beavatkozni az oktatási rendszerünkbe, hogy a szövegértésben jobb eredményt tudjunk elérni.

Ha a 2003-as méréstől nézzük a tendenciát, megállapíthatjuk, hogy az alulteljesítők száma 3%-kal csökkent, de a jó eredményt nyújtók száma csak fél százalékkal nőtt. Ezek a növekedések nem jelentősek, így nem túlbiztatóak. Lengyelek például ezen időszak alatt 40 ponttal tudták eredményüket növelni. Igazi negatív meglepetést Svédország okozott átlagon aluli teljesítményével (a kezdetekkor az első 10-ben volt a svéd gyerekek szövegértése).

A digitális szövegértésben hazánk minden eredménye szignifikánsan csökkent (18 ponttal) a 2009-es méréshez képest. A kettes szintet nem érte el a tanulók 32,5%-a, ami rémisztő érték. A jól teljesítők aránya kevesebb mint 4%. Ami a jövő szempontjából nem túl biztató tény, hogy 26 képességontról 38 képességontra nőtt a nyomtatott és a digitális szövegértés közötti különbség. A mérésben részt vevő országok közül csak Braziliát, az Arab Emírátsut és Kolumbiát tudtuk megelőzni a digitális szövegértésben. Nem vett részt mind a 65 ország a digitális kompetenciák mérésében.

Természettudomány

A természettudományos ismereteknél a meglévő tudás alkalmazása kerül előtérbe a PISA-mérések alkalmával.

	Országok	Átlag		Országok	Átlag
1.	Sanghaj-Kína	580	34.	Horvátország	491
2.	Hongkong-Kína	555	35.	Luxemburg	491
3.	Szingapúr	551	36.	Portugália	489
4.	Japán	547	37.	Oroszország	486
5.	Finnország	545	38.	Svédország	485
6.	Észtország	541	39.	Izland	478
7.	Korea	538	40.	Szlovákia	471
8.	Vietnam	528	41.	Izrael	470
9.	Lengyelország	526	42.	Görögország	467
10.	Kanada	525	43.	Törökország	463
11.	Liechtenstein	525	44.	Arab Emírségek	448
12.	Németország	524	45.	Bulgária	446
13.	Tajvan	523	46.	Chile	445
14.	Hollandia	522	47.	Szerbia	445
15.	Írország	522	48.	Thaiföld	444
16.	Ausztrália	521	49.	Románia	439
17.	Makaó – Kína	521	50.	Ciprus	438
18.	Új-Zéland	516	51.	Costa Rica	429
19.	Svájc	515	52.	Kazahsztán	425
20.	Szlovénia	514	53.	Malajzia	420
21.	Egyesült Királyság	514	54.	Uruguay	416
22.	Csehország	508	55.	Mexikó	415
23.	Ausztria	506	56.	Montenegró	410
24.	Belgium	505	57.	Jordánia	409
25.	Lettország	502	58.	Argentína	406
26.	Franciaország	499	59.	Brazília	405
27.	Dánia	498	60.	Kolumbia	399
28.	Egyesült Államok	497	61.	Tunézia	398
29.	Spanyolország	496	62.	Albánia	397
30.	Litvánia	496	63.	Katar	384
31.	Norvégia	495	64.	Indonézia	382
32.	Magyarország	494	65.	Peru	373
33.	Olaszország	494			

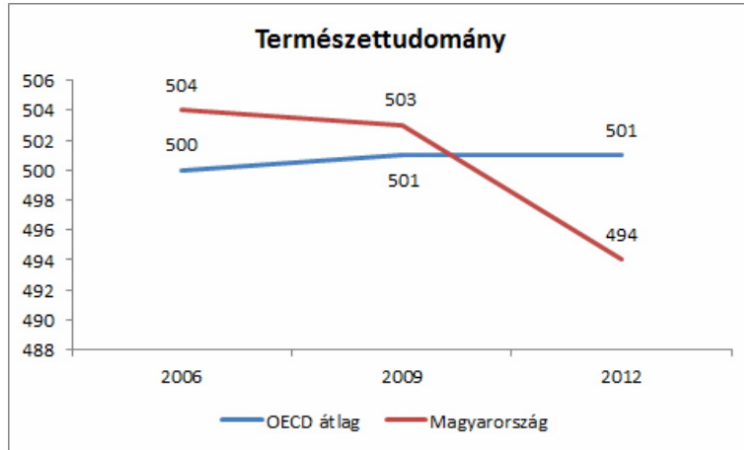
Az országok helyezési tartománya a természettudományi eredmények alapján⁹

Ebben a témakörben is a távol-keleti országok taroltak. Kimagaslik Vietnam pontszáma. Az angolszász országok teljesítménye is kimondottan jó. A protestáns vallású országok, valamint Lengyelország és Csehország ért el az OECD-átlagnál jobb eredményt. A balkáni országok és Románia zárja Európában a természettudományi eredmények listáját. Az egykori Monarchia országai közül csak

Horvátország, Szlovákia és Szerbia teljesített rosszabban, mint Magyarország. A 2009-es méréshez képest hazánk 15 évesei 9 ponttal gyengébben teljesítettek 2012-ben. A mérések történetében először fordult elő, hogy a természettudományokból az átlag alatt teljesítettünk. A gyengén teljesítők aránya megegyezik az OECD-átlaggal 17,8%, ami a múltkori mérésekhez képest 3%-os emelkedést jelent. Ha a 2004-ben csatlakozott országokhoz mérjük a teljesítményünket, itt is elszomorító a kép. Észtország 47 ponttal, Lengyelország 32 ponttal teljesített jobban hazánknál, pedig 2003-ban azonos szintről indultunk. Csehország és Szlovénia eredményei stagnálnak, de ők is 12, illetve 20 ponttal magasabb átlagot értek el, mint mi. Lettország és Litvánia velünk azonos szinten áll.

Minden kétszázadik magyar diáknak kiemelkedőek a természettudományos képességei (6. szint), az érték nagyjából fele az OECD-átlagnak.

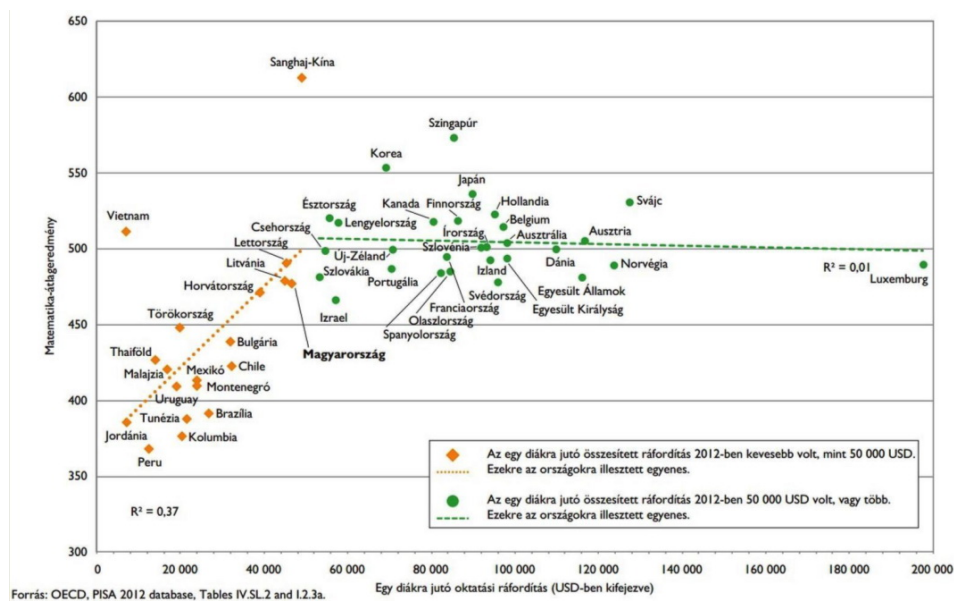
A legjobban és a leggyengébben teljesítő diákok között nincs akkora szakadék, mint a másik két terület között. A lányok és a fiúk teljesítménye között statisztikai értelemben nincs különbség. A 10 pontos romlás aggodalomra adhat okot, de csak a 2015-ös mérés után lehet majd azt mondani, hogy esik vagy csak stagnál a magyar diákok teljesítménye.

Természettudományos eredmények alakulása a legutolsó három méréskor ¹⁰

A lengyelek mellett a balti államok fejlődtek a legjobban a természettudományok területén. Érdekes a svédek és a finnek eredményromlása is.

Összességében kiváló eredményt mindhárom területen (matematika, szövegértés, természettudomány) a tanulók 2,9%-a ért el, ami elmarad az OECD-átlagtól (4,4%). Legfontosabb feladatunk a gyengén teljesítő tanulók számának drasztikus csökkentése, de a tehetséggondozásban is komoly adósságunk van. Azt láthatjuk, hogy nem csupán az átlageredmények tekintetében maradnak el az eredményeink az OECD-átlagtól, de a későbbiekben a gazdaság fellendítésére és a produktivitás növelésére képes kiváló matematikai, szövegértési és természettudományi eredményű tanulók arányának növelése is fontos feladat.

Az oktatási ráfordítás és a matematikai eredmények ¹¹

Eredmények és az oktatásra fordított összegek kapcsolata

A fenti grafikon nagyon szemléletesen mutatja a matematikai teljesítmény és az egy tanulóra fordított pénzeszközök közötti kapcsolatokat. A trendvonal jelzi, hol térülnek meg a legjobban az oktatásba fektetett pénzeszközök. A trendvonal feletti országok

teljesítenek jól. Ebből a szempontból Vietnamban a leghatékonyabb az oktatás. Európában az északkeleti oktatási rendszere a leghatékonyabb a legkisebb befektetett összegből a legjobb eredményt érték el. Magyarország a trendvonal alatt helyezkedik el, ami azt jelenti, hogy az oktatásunkra fordított összeget nem használjuk fel elég hatékonyan. Mindenkor kormányzatunk a balkáni államoknál több, de a közép-európai országoknál jóval kevesebb összeget fordít oktatásra (4-5 ezer dollárnál kevesebb, 44 ezer dollár egy tanulóra).

Ötvenezer dollár feletti tanulónkénti éves ráfordítás esetén a befektetett pénzeszközök növelése nem jár eredménynövekedéssel (lásd az USA és Szlovákia eredményeit), ott már sokkal hatékonyabb oktatásszervezésre, oktatásirányításra és pedagógiai módszerek megújulására van szükség az előrelépéshez.

A magyar adatoknál nagyban torzítja a képet az a tény, hogy a magyar iskolarendszer nagyon sok szociális feladatot átvész, és ezek az összegek is megjelennek az oktatásra fordított pénzekben. Ha a tanulószobák, napközis ellátás stb. forrásait levonnánk ebből az összegből, 40 ezer dollár alatti lenne az egy tanulóra fordított forrás. A képet az is árnyalja, hogy a múlt század nyolcvanas éveiben a GDP 5%-ánál magasabb volt az oktatásra fordított pénzeszközök aránya, most pedig 3,6-3,8% között ingadozik /igaz, napjainkban harmadával kevesebb gyerek tanul a közoktatásban/.

A magyar iskolák közötti teljesítménykülönbség az egyik legnagyobb Európában (Hollandia és Liechtenstein), viszont az iskolán belüli teljesítménykülönbségek a legkisebbek közé tartoznak. Az adatokat jobban megvizsgálva kiderül: ha azonos szociális háttérű gyermekek azonos szociális háttérű iskolába járnak, 6 pont a teljesítménybeli különbség. Ha egy jobb családi háttérű iskolába jár azonos háttérű gyerekek közül az egyik, akkor várhatóan 90 pont feletti lesz a teljesítménybeli különbségük. Ez egyértelműen tükrözi azt a tényt, hogy a középiskola kiválasztása nagyban meghatározza a tanulók későbbi munkaerő-piaci helyzetét és társadalmi lehetőségeit.

A PISA-mérések háttérkérdőívéből kirajzolódik, hogy a magyar tanulók teljesítménye nagyon szoros kapcsolatban van a szociális, gazdasági és kulturális háttérükkel. Az adatok alapján a magyar tanulók pontosan azt az eredményt hozták, ami családi háttérük alapján elvárható volt. A lengyelek több mint 20 ponttal többet értek el, mint ami a családi háttérmutatók alapján várható lett volna tőlük. A csehek és a bolgárok pedig közel 20 ponttal gyengébben teljesítettek, mint az a szociálsháttér-index alapján várható lett volna tőlük.

A magyar oktatási rendszerben nagyobb arányban vannak rosszabb szociális környezetből érkező gyerekek, és az iskoláknak nagyobb egyenlőtlenségekkel kell megküzdenie az iskolai előmenetel esélyeinek javításához. A magyar közoktatás nem tudja a hátrányokat kompenzálni, a különbségek még nőnek a rendszerbe belépő és kilépő gyerekek között. Bár a családi háttér hatása az előző mérés óta csökkent, vagyis nem az egyenlőtlenségek nőttek, hanem a minőség romlott. A minőség romlása 2015-ben még nagyobb lesz a most bevezetett szakképzés miatt. A HÍD-I-be és a HÍD-II-be kerülő gyerekeknek esélyük sem lesz a felzárkózásra, és munkaerő-piacra lépésük a nullával lesz egyenlő. Az elméleti tantárgyak drasztikus megnyirbálása (heti hét órában kell összesen magyart, matematikát, fizikát, kémiát, szakmai elméletet tanítani, a másik ötben testnevelést). El lehet képzelni, hogy ezek a gyerekek milyen teljesítményt fognak nyújtani a következő méréseken.

2009 óta nő a szakmunkásképzőkbe beiskolázott és csökken a gimnáziumi tanulók száma. Ezzel párhuzamosan emelkedik a korai iskolaelhagyók aránya. Ami azt jelenti, hogy a magyar iskolák nem tudják ellensúlyozni a társadalmi hátrányokat és javítani a fiatalok munkaerő-piaci helyzetét. A gazdaságra ez úgy fog vetülni, hogy a szakmunkásképzőben tanulóknak, illetve a korai iskolaelhagyóknak nem lesznek a munkaerő piac számára megfelelő kompetenciáik, és ez a réteg magasabb szociális és egészségügyi költségeket generál.

A teljesítményromláshoz nagyban hozzájárult az országban tapasztalható, a gazdasági válság okozta elszegényedés. Magyarországon ez hatványozottan jelentkezett, hiszen a válság legnagyobb vesztesei a társadalom alsó 4/10-e. Ebből a társadalmi csoportból kerül ki az iskoláskorúak 60%-a. A magyar közoktatás etnikai határok mentén szétszakadt, elérte azt a határpontot, amelynél már a gettóiskolák komoly negatív hatást gyakorolnak a mérések eredményeire. Nem lehet leírni, gettóba zárni ezt a réteget, nem lehet a magyar közoktatás rendszeréből kitaszítani a gettóiskolába járókat, be kell avatkozni a folyamatokba. Nagyon jó példa erre Hódmezővásárhely, ahol Lázár János polgármestere idején felszámolták a gettóiskolákat és az integrált oktatásnak köszönhetően a kompetenciamérések során kimagasló eredményeket értek el a vásárhelyi tanulók. Vajon miért nem vette át a mostani oktatási kormányzat ezt a példát, miért hallgat erről a sikerről olyan mélyen?

Jó példák

A cikk elején említettem a lengyel és az északi csodát. Külön cikket is megérne a sikerük, itt csak néhány mondatban foglalkozom teljesítményük javulásának okaival. Mindkét országban megteremtették a szakmai konszenzust, és kormányokon átnyúló közoktatás fejlesztési stratégiát. Nem az oktatáspolitikusok alkották meg, hanem egy, a pedagógusok között két éve zajló párbeszéd után tették le a politikusok asztalára az eredményt. Mindkét országban komoly pénzeket áldoztak a korai fejlesztésre, kétszer annyit, mint a rendszer többi elemére. Kilencosztályos alapképzést hoztak létre. Negyedik, hatodik és kilencedik év végén minden gyereknek minősítő vizsgát kell tenni. Az elvárt célokat egységes vizsgakövetelményekhez kötik, nem a tantervek elvbéli teljesítéséhez. A jobb háttérű tanulókért folytatott versengést mindenütt megszüntették, a különbségek nem az iskolák között, hanem az iskolán belül nőttek. A hangsúlyt a gyengén teljesítőkre tették, őket akarták az átlaghoz közelíteni, de a tehetséggondozásról sem feledkeztek meg.

Tanárképzésük átalakításával kezdték rendszerük újáépítését, majd amikor megfelelő létszámú átképzett pedagógus volt, akkor kezdték el a reformokat bevezetni. A tartalmi részt drasztikusan csökkentették, és a „kevesebbet fogni, de azt biztosan tudni” elv lett a meghatározó.

A lengyelek nem tettek komolyabb EU-forrást a közoktatásukba, csak a tanárképzésbe. Az északi EU-források jelentős részét digitális hálózat kiépítésére fordították, így ma minden lakásban ingyen elérhető az internet. A tananyagok interneten, digitális formában minden gyermek számára elérhetőek, és az a cél, hogy 2015-re minden felső tagozatos gyermeknek ipadja vagy tablette legyen, azon keresztül kelljen a házi feladatokat leadni, illetve tankönyvek helyett digitális könyveket használni.

Ezt a két államot a gazdasági válság nem rázta meg közel sem annyira, mint minket. Sokkal könnyebben vészték át a 2008 utáni időszakot, mint mi, köszönhetően annak, hogy a munkaerőpiac számára megfelelő képzettségű és kompetenciájú embereket bocsátottak ki. A munkanélküliség nem ugrott az egekbe, mint nálunk.

Az elképzelések jelentős része átültethető lenne a magyar viszonyokra. A társadalmi és politikai megosztottság miatt a közmegegyezés elképzelhetetlen az oktatásban. A lengyel és az észt társadalmat etnikai ellentétek nem feszítik szét. Az észteknek jelentős az orosz lakossága, de nem tátong akkora kulturális szakadék, mint amekkora nálunk a cigányság és a többségi társadalom között.

Mi a teendő?

A PISA-mérések a munkaerőpiacon való elhelyezkedés esélyét mérik, és nem a tantervi tudást kéri számon a gyerekektől. Ezért jár tévúton a mostani kormányzat, amikor azt gondolja, hogy a tantervi szabályozástól és a pedagógusok szigorú ellenőrzésétől jobb lesz a magyar közoktatás teljesítménye. Tanterveink magasan a gyerekek tudásszintje felett húzzák meg a teljesítendő szintet. A tudás és annak számonkérése a fontos, nem a meglévő tudás alkalmazási készsége. A teljesítménykényszer a gyerekeket a magolás, a biflázás irányába tolja el, nem a felismerés, megismerés, alkalmazás irányába. A készségeket, kompetenciákat kellene növelni, és nem újabb tantárgyakat bevezetni. A hit- és az erkölcsstan vagy a tánc- és drámaoktatásától nem fognak jobban teljesíteni a hazai diákok. Az elmúlt negyedszázad oktatáspolitikájának az volt legnagyobb eredendő bűne, hogy az alaptantárgyak óraszámát csökkentette, a követelményszinteket megemelte. A magyar-, a matematikaóra-számokat 50%-kal kellene megemelni és a tananyagot csökkenteni. A hangsúlyt a kevesebb, de biztosabb tudásra tenni, mert sokkal több idő kell a begyakorlásra, az alkalmazások megtanulására.

A pedagógusok ellenőrzési rendszerétől Európa boldogabbik felében szabadulnának, és a gyerekek teljesítménynövekedésének mérése alapján ítélik meg a pedagógusok munkáját. Vagyis a hozzáadott érték a fontos, nem az, mit tudott bemagolni a tanuló. Nem mindegy, hogy valaki Telkiben jár iskolába vagy Toldon, esetleg a Cserehát valamelyik iskolájában. Mérési rendszerünk egészen jó lenne, de a pedagógiai kutatókon kívül senki nem használja semmire. Minden páros évfolyamon mérni kellene a gyerekek fejlődését (a kompeteniamérések erre a célra nagyon jók lennének), és az alulteljesítőket esetén meg kellene vizsgálni az okokat. Az alapiskolát (általános iskolát) záróvizsgával kellene befejezni, hogy valóban rendelkezik-e az adott tanuló azokkal az alapkompenciákkal, amivel megjelenhet a munkaerőpiacon.

A tantervi szabályozás nem kerülne több pénzbe a jelenleginél, csak a szakma, a gyakorló pedagógusok között kellene megtalálni a konszenzust.

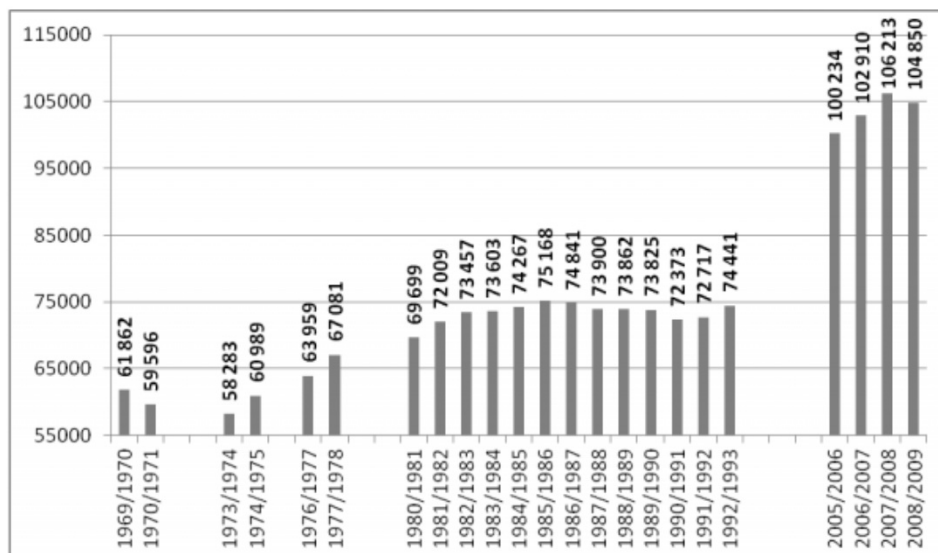
A PISA-mérések alapján végzett kutatások egyértelműen kimutatták, hogy azok az országok sikeresek, amelyek nagyon komoly pénzeket áldoznak az iskoláskor előtti nevelésre. Az EU-s pénznek jelentős részéből nekünk is óvodákat kellene építenünk, hogy minden gyermek hároméves kortól kötelezően óvodába tudjon járni. Ezzel párhuzamosan az óvoda–iskola-átmenetet is meg kell oldani. Ez már az iskolaszervezet problémaköréhez tartozik. A nulladik évfolyam bevezetésével a képességkülönbségek jelentősen csökkennének az iskolakezdésre. Itt még nem írni, olvasni és számolni tanulnának a gyerekek, hanem azokat az alapkészségeket sajátítanák el, amelyek későbbi az írás kialakítását, a szövegértést, a logikus gondolkodást fejlesztenék. Egy tanító és egy óvodapedagógus közösen irányítaná a csoportot.

A szerkezeti kérdés másik eleme a komprehenzív iskolarendszer kialakítása. Azok az országok teljesítenek jól a PISA-méréseken, amelyek kilenc évfolyamossá alakították át az alapképzést, és 15-16 éves korra ki tudják tolni az alapiskolai végzettség megszerzését. A záróvizsgák után lehet szakmát tanulni (itt már valóban minimális az elméleti ismeretek átadása), lehet egyetemre felkészítő gimnáziumokba menni, és lehet továbbtanulni a kettő közötti felsőfokú végzettséget adó technikumokban.

Az iskolaszervezetünknek a korai szelekció a másik nagy problémája. Már 10 éves korban szelektálják a gyerekek egy részét a nyolcosztályos gimnáziumba menetellel. Majd 12 éves korban még nagyobb létszámban a hatosztályos gimnáziumba mehetnek. Ha a jól teljesítők aránya magas lenne a nemzetközi mérések alkalmával, én is azt mondanám, hogy igen érdemes ezt a rendszert fenntartani, de a jól teljesítők alacsony aránya (mindhárom tárgyból a mért tanulók 2,9%-a ért el kimagasló eredményt, az OECD-átlag 4,4% feletti) nem erősíti a rendszer hatékonyságát erősíti. Mint ahogy a könnyen tanítható gyerekek után folyó a harc sem.

A harmadik fontos tétel a pedagógusképzés átalakítása. Jelenleg húsz helyen képeznek pedagógusokat Magyarországon. Elég lenne csak öt helyre koncentrálni az erőforrásokat. A pedagógusoknak meg kell tanítani a kisebbségek kultúráját is, hogy megfelelően tudják őket nevelni. A másik fontos pedagógiai eszköz a konfliktuskezelés, amit eddigi képzési rendszerünk nem tudott megoldani. A bolognai rendszerből az orvosképzéshez hasonlóan a pedagógusképzést is ki kellene emelni. Meg kell szüntetni az egyszakos képzést, mert egyszakos tanárokkal nem lehet üzembent tartani az iskolákat. Megoldást kell találni a természettudományos tanárképzés válságára is. Öt-hat éven belül hiány lesz fizika-, kémia-, biológia-, matematikatanárokból. Két integrált természetismeret tantárgyat kellene létrehozni: kémia, fizika és földrajz, biológia tantárgycsoportot. Ötödik osztálytól folyamatosan kellene heti négy-öt órában tanítani ezeket a tantárgyakat.

A pedagógusok rednkívül alacsony presztízse miatt nagyon kicsi a meritési lehetőség is. A PISA-mérésekben sikeres országokban négyszer-ötösör annyi jelentkezőből válogathatják ki a legalkalmasabbakat a pályára. Ezekben az országokban a bérek magasabbak, mint diplomás átlagbér. Ebben a kérdéskörben mindig téma, hogy alacsonyabb legyen-e az osztálylétszám, több vagy kevesebb pedagógusra van-e szükség, kevesebb vagy több iskola is el tudná-e látni a feladatokat, mennyi legyen egy tanár óraszám. Az osztálylétszámot a kutatókkal ellentétben én a hátrányos, integrálandó és fejlesztendő tanulók arányához kötém. Ott, ahol az osztály 50-60%-a halmozottan hátrányos helyzetű vagy 10-20%-a integrálandó gyerek, nem engedném a létszámot 15 fő fölé. Ahol nem küzdenek szociális problémákkal, csak egy-két sajátos nevelési igényű tanuló van, lehet 25 főben maximálni a létszámokat. Sokan irigylik a heti 26 tanítási órát, mivel ezt tekintik effektív munkának. Ettől az évtől szigorúan veszik a munkaidő-nyilvántartásunkat. A KLIK vezetői sok pedagógusnak visszaadják a munkaidő elszámolást, mert a kötelező 32 óra iskolai munkaidő (nincs benne a másnapra való felkészülés) helyett 42–46 órák jönnek ki. Némelyik iskolában a lyukasórán kiküldik a pedagógust az iskolából, különben 32 óránál többet lenne a munkahelyén. Az OECD-országokban 20–25 tanítási óra között határozták meg a kötelező munkaidőt. Viszont három tanítási óra után kötelező egy lyukasórát beiktatni Európa boldogabbik felén, hogy a hangszálaitak kíméljék a pedagógusok. Az átalakításokkal egyébként óvatosan kellene bánni, mert a pedagógusokon a reformfáradtság jelei mutatkoznak. Az elmúlt 25 évben nem volt egyetlen olyan tanterv sem, amelyet két cikluson keresztül tudtak volna tanítani. A reformok jelentős részét nagyon rosszul menedzselte és készítette elő a mindenkor aktuális hatalom, ráadásul a változások a pénzkivonásról szóltak, és nem a rendszer működőképessé tételéről. A nagy bizonytalanság miatt a pedagógustársadalom legnagyobb része tartalék üzemmódban dolgozik, és leálltak az iskolafejlesztések is. A pedagógusok ma valóban a nemzet napszamosai, és nem a nemzet felemelkedését szolgáló emberek.

Roma tanulók becsült száma az általános iskolákban (1969–2009) ¹²

Szelektált iskolarendszerünk legkényesebb pontja a ronctársadalom gyermekeinek felzárkóztatása. Erre a részre kellene a legnagyobb erőforrást összpontosítani. Erősen hangsúlyozom, hogy a közoktatás önmagában nem tudja megoldani e társadalmi csoport gyermekeinek felzárkóztatását. Ez szociális, egészségügyi és legfőképpen politikai akarat kérdése. Nagyon sok uniós pénz érkezett a cigány gyerekek felzárkóztatására, de a valóságban csak a töredéke jutott el az érintettekhez. A kompetenciamérések kimutatták, hogy ahol az integrált pedagógia program szerint tanítottak, az azonos szociális háttérű gyerek jobban teljesített, de nem érték el az átlagot. Tudni kell, hogy a deprivált állapotba került családok felzárkóztatása háromszor annyi időbe telik, mint amennyi idő alatt lecsúsztak. A teljes integráció azért nem oldható meg, mert vannak olyan települési iskolák, ahol a tanulók 70-80%-a cigány; ott nem lehet a többségi társadalomhoz integrálni őket, teljesen más utakat kell járni.

L. Ritók Nóra és az Igazgyöngy Alapítvány megmutatta ezt az utat. Hét-nyolc kemény megfeszített évükbe telt, hogy munkájuk eredménye egyáltalán megmutatkozzon. Az eredményes gyakorlatokat át kell venni, és széles körben terjeszteni kell.

A gettóiskolákban a többiekénél kétszer-háromszor annyi fizetést kellene adni a pedagógusoknak, hogy valóban érdemes legyen ott dolgozni. A szociális munkások iskolai jelenléte elengedhetetlen. Itt azonnal reagálni kell, nem lehet végigjárni a bürokratikus utat. A rendszer másik nagyon fontos része az lenne, hogy minden három, felzárkóztatásra szoruló gyermek mellé egy segítő legyen a tanteremben, ha a gyerek lemarad, ne kelljen tizenkétfelé szakadni a pedagógusnak. A segítő rövid OKJ-s képzésen átesett, érettségizett munkanélküliekből kerülhetnének ki. Hatékonyabb lenne ez a forma, mint a közmunkára elköltött sok milliárd forint. A reggeli tisztálkodás, a tiszta ruha és a rendszeres védőnői ellenőrzés nélkülözhetetlen.

Ezekben az iskolákban igenis eltérő tantervekkel, hosszabb átfutási idővel lehet csak dolgozni. Itt érződik a pedagógusképzés megújításának legnagyobb fontossága (cigánykultúra, népszokások, hiedelemvilág ismerete).

Mindent egybevetve, van feladatuk a magyar pedagógusoknak és a politikai elitnek, hogy fejlődő pályára tudják állítani a magyar közoktatás rendszerét. Remek elemzések születtek (Zöldkönyv¹³, Szárny és teher¹⁴), de egyik sem jutott el a döntéshozók tudatáig. Legsürgősebb feladat a párbeszéd elindítása a szakmán belül. A közös megállapodásokat pedig a politikai döntéshozók fogadják el, hogy ne szűk, politikailag lojális körök akarata alapján szülessenek meg a törvények. Tudom, hogy a mostani, végtelenségig megosztott magyar társadalomban ez szinte lehetetlen feladat, de akkor is meg kell csinálni, mert sokkal nagyobb a tét annál, hogy itt elkötyavetyéljünk újabb 25 évet.

Lábjegyzetek:

1. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 25. oldal
2. TIMSS: Nemzetközi Vizsgálat a Matematika és Természettudományok Ismereteinek Alakulásáról a 10 és 14 éves korosztályoknál
3. Forrás: <http://oktpolcafe.hu/pisa-2012-magyarorszag-jobban-teljesit-2290/>
4. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 33. oldal
5. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 33. oldal
6. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 42. oldal
7. Forrás: <http://oktpolcafe.hu/pisa-2012-magyarorszag-jobban-teljesit-2290/>
8. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 44. oldal

9. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 50. oldal
10. Forrás: <http://oktpolcafe.hu/pisa-2012-magyarorszag-jobban-teljesit-2290/>
11. Forrás: PISA 2012 Összefoglaló jelentés 29. oldal
12. Forrás: <http://oktpolcafe.hu/papp-z-attila-roma-tanulok-az-altalanos-iskolaban-630>
13. Csapó Benő–Fazekas Károly–Kertesi Gábor– Köllő János–Varga Júlia: *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért.* Ecostat, 2008
14. Csermely Péter- Fodor István- Eva Joly - Lámfalussy Sándor: Szárny és teher Kiadó: Bölcsék Tanácsa Alapítvány, 2009

Felhasznált irodalom:

1. Balázs Ildikó--Ostorics László--Szalay Balázs--Szepesi Ildikó –Vadász Csaba: *PISA 2012 Összefoglaló jelentés*
 2. <http://oktpolcafe.hu/papp-z-attila-roma-tanulok-az-altalanos-iskolaban-630/>
 3. <http://oktpolcafe.hu/pisa-2012-magyarorszag-jobban-teljesit-2290/>
 4. <http://oktpolcafe.hu/a-pisa-eredmenyek-2012-es-romlasanak-okairol-valami-megroggyant-2313/>
 5. <http://kfihungary.wordpress.com/>
 6. <http://szegedcafe.hu/2012/05/02/dr-csapo-beno-meg-kell-ujjitani-a-pedagogus-kepzet/>
 7. <http://oktpolcafe.hu/egy-fontos-bejegyzesrol-es-a-lengyel-csodarol-294/>
 8. <http://oktpolcafe.hu/felvezeto-egy-tanulmany-a-lengyel-csoda-nyomaban-292/>
 9. Csapó Benő–Fazekas Károly–Kertesi Gábor– Köllő János–Varga Júlia: *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért.* Ecostat, 2008
-

2013 legjobb filmje – ahogy mi látjuk...

Csejk Miklós

Abdellatif Kechiche a hazánkban kevésbé ismert *A kuszkusz titka (La graine et le mulet, 2007)* című filmjében már bizonyította, hogy a legnagyobb filmrendezők közé tartozik. Az *Adèle élete 1-2. fejezet (La vie d'Adèle – Chapitres 1 et 2, 2013)* ezt azzal egészítette ki, hogy nemcsak a bevándorlók életéről, hanem a fiatalokérol is figyelemre méltó gondolatokat közöl. Arról már nem is beszélve, hogy filmjéhez hiteles filmformanyelvi megoldásokat sikerült találnia. Temérdek magazin minősítette a filmet a 2013-as esztendő egyik legjobb alkotásának. Mi sem hagyhatjuk ki, hogy ne vegyük göröcső alá.

Kevés filmrendező engedheti meg magának, hogy a Nappal szembe tegye kameráját. Ezt a beállítást hibának tekintették egészen Jean-Luc Godard *Kifulladásig (À bout de souffle, 1960)* című filmjéig. Jean-Paul Belmondo ebben a műben rálő a Napra, legalábbis úgy tesz, mintha rálőne. Aztán mi, nézők úgy érezzük, hogy melléültünk a kocsiban, s utazásunkon egy fergeteges, kulturális kódokat felforgató, tabukat döntőgető kaland részesei lehetünk, de ennek ára van, bele kell néznünk a Napba. És tényleg, a kamera az autótól melletti fasort fényképezi, ahol rendszeres időközönként kibukkan és a képünkbe (a kamerába) világít. Mindez ma már egyetemeken tanítható és tanítandó képsor, amit az egzisztencialista filozófia segítségével könnyen lehet dekódolni. A lét perifériájára, életünk elágazására érkezünk, döntenünk kell, merre tovább. Állást kell foglalni, nem lehet sunnyogni! És azóta is így van ez, ha telibe kapjuk a mozivásznon a Napot valamilyen művészeti alkotásban. Ám ha mindez tudatosan megy, akkor mondani is kell valami maradandót, különben borítékolható a bukás.

Abdellatif Kechiche egészen messzire merészkedik. Úgy fényképezi az *Adèle életének* két főszereplőjét, hogy csókolózásuk gyümölcsként (a két száj szétválásakor) kapjuk mi, nézők a képünkbe a Napot. Mindez arról szól (ha komolyan vesszük kulturális kódjainkat), hogy itt az idő, felül kell bírálunk előítéleteinket, szembe kell néznünk önmagunkkal. Mire ehhez a jelenethez érünk, már éppen megszerettük Adèle hétköznapi életét. Ő ugyanis nagyon is normális leányzó, aki persze nap mint nap megvívja az iskolai csoportdinamika miatti kökemény ütközeteit. Szépen helytáll, nem pusztul bele a csatákba, építgeti személyiségét, miközben kicsit bambán, nyitott szájjal – ami az ártatlanságról is szólhat – keresi a csodát, piciny életének értelmét. Adèle nyitott erre az igencsak zárt világra; milyen jó lenne nekünk is egy picinkét átvenni a leányzó nyitottságából.

Ráhangolódunk

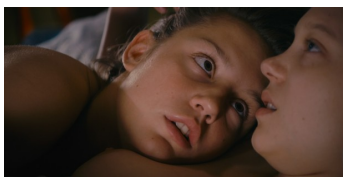
Adèle-t (az azonos keresztnévű) Adèle Exarchopoulos oly módon formázza meg, hogy a lány lélegzéséből indul ki. Ehhez a film rendezője megtalálta a közeli beállítást, a premier plánt, a film jelentős részében beavatottai lehetünk az arc érzelmi változásainak. S már ott is vagyunk a világ legtermészetesebb játékaiban titkánál, együtt lélegzünk a szereplővel. Kifejezetten rituális beavatásnak számít, hogy még a legintimebb pillanatban, Adèle alvásakor is ráhangolódhatunk a lélegzésére. A színészno játékja adja meg az alaphangot a már-már zenemű pontosságú rendezéshez.

Emma (Léa Seydoux), a kékhajú festőművész épp csak annyival idősebb, hogy Adèle bizonytalan, ám egyre intenzívebb érzéseit értelmezni tudja. Emma játéka szerfölött szertelen, épp Adèle ellentéte. Ez jótékony feszültséggel tölti meg kapcsolatukat, s intenzívve teszi az amúgy dolgokat nem magyarázó, hanem ábrázoló, emiatt szerencsére éppen megfelelően lassú filmet. A kompozíció pedig a kameramozgás révén válik teljessé. A rendező jó érzéssel nyúl a posztmodern filmformanyelvhez, s a dogmás kameramozgást a szereplők lelkiállapotának megfelelően alakítja, vagyis épp annyira reng a kamera, amennyire a lélek húrjai mozognak. Így lesz tartalom és forma (az igazán nagy filmekre

jellemző) harmonikus egészzé.

A homoszexualitás témája ne legyen hisztéria tárgy

Adèle tehát egy gimnazista kamaszlány, aki beleszeret a nála idősebb festőművész lányba, s a szerelem heves érzelmei több gondot okoznak neki, mint a küzdelem saját nemi identitásával. És ez a filmrendező rendkívül eredeti gondolata. A homoszexualitással való szembenézés egy fiatalnak nem okozna túl sok problémát, ha a szűkebb és tágabb környezet nem közelítene hisztérikusán a témához. Ha elég lenne a bennünk alapvetően meglévő szeretet és az oktatási intézményekben is remekül fejleszthető empátia ahhoz, hogy elfogadjuk azokat, akik mások, mint mi. Más istenben hisznek, azonos neműeket szeretnek, más etnikumhoz tartoznak, más focicsapatnak drukkolnak, más nyelvet beszélnek, más nemzet dalait érzik magukénak. Vagy egyszerűen szemüvegesek. Világunk (többek között az internet lehetőségeivel) kinyílt, mi mégis egyre zárkóztabbak vagyunk, mondja a film rendezője. Olyan iskolai környezetet ábrázol, amelyben Adèle másságát képtelen kezelni az osztály, s ez bizony a társadalom apró, de annál fontosabb lenyomata.

Ám a film nemcsak erről szól, hanem arról is, hogy épp most jár középiskolába egy nemzedék, amely a tanulás és szórakozás mellett szexuális életet éldegél folyamatosan. És ez esetben már tényleg teljesen mindegy, melyik nemhez vonzódik, mert ez épp úgy érinti a hetero-, mint a homoszexuálisokat. Mármost az, hogy mit tudnak kezdeni saját szexualitásukkal. Persze okoskodhatunk idősebb külső szemlélőként, de nem sokra fogunk jutni. Egyetlen megoldás, ha végre túllépünk a bűntudat nyomorúságos kultúráján (szerencsére épp végnapjait éli) s elkezdünk beszélgetni a kamaszokkal a szexualitásról. Vagy kódoltabban, művészeti alkotásokban együtt gondolkodunk velük. És még véletlenül se próbálkozzunk a kioktatással, álszent papolásunkkal ne kergessük *hazug* hallgatásba, elhallgatásba őket. Ez a film az együtt gondolkodással próbálkozik, sok cizellált mondat kell hozzá, hogy le tudjuk írni, miről is.

A test természetes tökéletlenségéről

Olyan szexuális kapcsolatot mutat be, amelyben két, egymásra figyelő ember saját önző vágyain megpróbál felülemelkedni és örömet akar szerezni a másiknak. Olyan szexuális kapcsolatot mutat be, ahol az ölelés a maga esetlen őszinteségében tárulkozik elénk, s a test pedig a maga természetes tökéletlenségében, miközben ha ez a sok tökéletlenség összeadódik, tökéletes (értsd: harmonikus) pillanattá válhat. De csak akkor, ha érzelmileg is át tudjuk élni. Ha nemcsak ösztönösen, hanem tudatosan is figyelünk a másikra. Az, hogy két ember szereti egymást csak az alap, még kevés a testi-lelki együttlélthez.

Adèle onnan jön, olyan családból származik, ahol azt gondolják, hogy sok pénzt kell majd keresni a gyerekeknek, Emma onnan, ahol el nem tudják képzelni, hogy a művészeteken kívül létezik bármi is a Földön, ami boldogságot hozhat. Adèle kispolgári szülei nem hajlandók tudomásul venni, ami nyilvánvalóan, ám kimondatlanul a szemük előtt játszódik: lányuk lesbizikusságát. Félnék szembenézni önmagukkal, előítéleteikkel. Európa egész történelme ennek a kispolgári félelemnek és bűntudatnak rendelődött alá évszázadokon keresztül tragédiák sorát vonva maga után. Még ma is. De Emmának se sokkal jobb, őt ugyanis éppen úgy nem látják a szülei, nem kerül képbe, nem figyelnek rá. Az egocentrikussá, önzővé vált fehér ember már saját gyerekeivel se képes szót érteni. Pedig csak kérdezni kellene, majd hallgatni egy keveset. Meghallgatni egymást.

Ennyi már éppen elegendő is lenne ahhoz, hogy érzelmileg feltöltődve, elgondolkodva, talán mosolyogva j hetekig hurcolva magunkkal a súlyos, személyiségefajlesztó élményt. Ám a rendező egészen a film végéig képes kitartóan gondolkodni, pedig a filmtörténeti tapasztalat az, hogy a filmek végére már jószívrrel elfogy a rendezői kitartás, valamiféle slusszpoénban kiegésznek az alkotók. A slusszpoénban, ami elfedi a drámát, feloldja a feszültséget, eltereli a figyelmet. Az *Adèle élete* esetében mindez szerencsére nincs így.

Adèle kerek és kreatív világa

A tomboló (első) szerelemről kiderül, hogy a hétköznapiakra már nem képes tartogatni túl sok energiát, mert Adèle nem kúszik bele eléggé a festőművész világába, Emma pedig nem bír elegendő empátiával ahhoz, hogy megértse, mennyire kerek és kreatív világot teremtett magának saját erejéből Adèle azzal, hogy elment övönőnek. A film leginkább megkapó jelenetei ezek, ahogyan Adèle rátalál a közegre, ahol jól, már-már otthonosan érzi magát. És ahol – éppen az otthonosság és biztonságérzés miatt – magánéletének problémáit sokkal tisztábban képes látni. A két lány valódi drámája az, hogy remek életet élhetnének le együtt, többek között a múzsa és a művész szerepében megtalálva a kapcsolaton belül és kívül is önmagukat, csak nem tudják, hogyan kell megtartani egymást.

A rendező érzékenyen ábrázolja, ahogy lélekben csalják meg egymást először. Aztán azt is, hogyan kreál a kapcsolat két egyenrangú félből alá- és fölérendeltet, aminek vége mindig az alárendelt lázadása és bukása. A szerelem mégsem adja meg annyira könnyen magát, ha az együttélés már nem is megy. Hőseink a filmtörténet egyik legerotikusabb párbeszédét folytatják le nyakig felöltözve egy kávéházban, akik (a szükséges veszekedésektől eltekintve) annyira szépen és korrektül szakítanak, amilyen szépen és korrektül megpróbálták felépíteni párkapcsolatukat, csak nem tudták, hogyan kell. Mert azt még mindenféleképpen el akarta mondani a filmrendező a mű végén, hogy minden egyes napon meg kell küzdeni egymás megtartásáért, gondosan kell felépíteni egy párkapcsolatot, figyelemmel egymásra, temérdek beszélgetéssel, amit ezek a lányok nem tudtak. Olyan gondosan és alaposan, amilyen gondosan és alaposan meg kell ismerni egymás testének minden apró porcikáját ahhoz, hogy a szeretkezés ne önző kielégülés, hanem önzetlen örömszerzés legyen. Fontos lecke ez kultúrkörünkben, amely jelen pillanatban a gyors, önző kielégülést részesíti előnyben a másik ember fárasztó és időigényes megismerésével szemben.

Ha mindennek csak a felét értik, érzik meg a moziban ülő kamaszok, hamarosan jobb világban fogunk élni. Vagyis élhetnénk, ha bejutnának a filmre, s nem akadályozná meg álszent kispolgári világunk a művészeti nevelést (a tizennégy éves korhatári besorolás helyett) a tizennyolcas karikával.

trailer: <https://www.youtube.com/watch?v=h6SRXX1UF0Y>

A filmet a Vertigo Média forgalmazza.

Rafael Correa Ecuador elnöke figyelmeztet minket: Európa ugyanazokat a hibákat követi el, mint ők

Rafael Correa

2013. november 6-án a Sorbonne Egyetemen egy konferencián az európai adósságkezeléssel kapcsolatban felszólalt Rafael Correa, Ecuador elnöke. Szerinte az adósság kezelésekor az európai álláspont jelenleg kizárólag a pénzügyi szektor érdekeit veszi figyelembe.

Érdekes a válság kialakulásának elemzése egy mai latin-amerikai vezető szemével, főleg ha figyelembe vesszük, hogy a második világháború utáni első adósságválságkor, 1982-ben, a latin-amerikai országokon kívül Magyarország és Lengyelország is válságba került. Ma nemcsak földrajzilag, hanem politikailag is óriási a távolság a két országocsoport között. Magyar vagy lengyel állami vezetők politikai helyzetelemzése teljesen különbözik az alább olvasható értékeléstől.

Mi latin-amerikaiak válságzakértők vagyunk. Nem azért, mert okosabbak vagyunk, mint a többiek, hanem azért meg megszenvedtük valamennyit és rendkívül rosszul kezeltük ezeket a válságokat. Ugyanis egyetlen cél vezérelt bennünket: a tőke érdekeinek megvédése, még azon az áron is, hogy térségünket egy hosszan tartó adósságválságba sodortuk. Ma aggodalommal telve azt tapasztaljuk, hogy Európa is hasonló útra tér.

A túlhitelezés felelőssége

A múlt század hetvenes éveiben a latin-amerikai országok súlyos külsőadósság-helyzetbe jutottak. A hivatalos magyarázat szerint ezt a helyzetet a „felelőtlen” kormányok okozták, illetve az a fejlődési modell, amelyet a második világháború óta, a szubkontinens országai követtek és amelynek következményeként felhalmozódott a kereskedelemi és a fizetési mérleghiány. E modell szerint az iparfejlesztés célja az, hogy az importcikkeket fokozatosan hazai termelésű termékekkel lehessen helyettesíteni, más szóval „az importot kiváltó iparosítás” volt a cél.

Az igazság az, hogy a túlzott eladósodás kialakulását a nemzetközi pénzügyi szervezetek erősen elősegítették, sőt kikényszerítették. Az általuk képviselt logika értelmében a harmadik világban rengeteg nagyon nyereséges projekt létezik, finanszírozásukkal máris beindul majd a fejlődés, illetve a projektek jövedelméből gond nélkül vissza lehet fizetni a felvett hiteleket.

Ez a folyamat egészen 1982. augusztus 13.-ig tartott, amikor is Mexikó bejelentette, hogy képtelen fizetni az esedékes törlesztéseket. Attól a pillanattól a külföldi hitelezést felfüggesztették egész Latin-Amerika számára, ráadásul durván megemelték a kamatokat. A 4-5 százalék mellett felvett, változó kamatozású hitelek kamata hirtelen elérte a 20 százalékot. Mark Twain mondta annak idején: „A bankár olyan ember, aki ragyogó napsütésben kölcsönad neked egy esernyőt, s amint elered az eső, nyomban visszaveszi...”

Így vette kezdetét a „mi hitelválságunk”. Az 1980-as évtizedben Latin-Amerikából nettó 195 milliárd (mai értéken: 554 milliárd!!!) dollár áramlott a hitelezőkhöz. Közben a térség külső adóssága az 1980 évi 223 milliárd dollárról 1991-re 443 milliárdra nőtt! Nem új hitelek felvétele, hanem a meglévő kölcsönök újrafinanszírozása, illetve a felhalmozódó kamatok miatt...

Ennek következtében a szubkontinensen az egy lakosra jutó jövedelem az 1980-as évtized végére ugyanakkora maradt, mint a hetvenes években. A fejlődés szempontjából egy „elvesztegetett évtizedről” beszélhetünk. Valójában azonban egész nemzedéket veszítettünk el.

Noha a felelősség megoszlott az előállt helyzetért, a meghatározó országok, az olyan nemzetközi kormányzati szervezetek, mint a Nemzetközi Valutalap (IMF), a Világbank, a Pánamerikai Fejlesztési Bank, illetve a nemzetközi magánbankok, a nehézségekért kizárólag az államok túlzott eladósodását (*overborrowing*) tették felelőssé. Soha nem ismerték el saját felelősségüket a hitelek felelőtlen kihelyezése (*overlending*) miatt, ami gyakorlatilag a túlzott eladósodás „ellentétele”, úgy is mondhatjuk, hogy a „másik olvasata”.

A Latin-Amerikából elutalt nettó forráskivonás – ami persze közvetlenül a hitelezőkhöz vándorolt – súlyos költségvetési és külső eladósodási válságokhoz vezetett. Ennek következtében számos ország arra kényszerült, hogy az IMF által diktált „szándéklevelet” fogalmazzon meg. Ezek a kikényszerített megállapodások garantálták, hogy ezeket az országokat az IMF újrahitelezze, illetve hogy a Párizsi Klubban tömörülő hitelező országokkal újratárgyalják az adósságaikat.

A vezetők és az eszmék gyengesége

Ezek a strukturális kiigazítási és stabilizációs programok az elnyűtt, vén recepteket kényszerítették az érintett országokra: költségvetési megszorítások, a közszolgáltatások árának emelése, privatizáció stb. Mindezek az intézkedések ahelyett, hogy a válságból való mielőbbi kilábalást, a növekedés és a foglalkoztatás bővítését segítették és ösztönözték volna, a magánbankok által nyújtott kölcsönök visszafizetését voltak hivatottak garantálni. A reformok után az eladósodott országok végeredményben továbbra is adósok maradtak, ám nem az említett magánbankokkal, hanem a magánbankok érdekeit védő nemzetközi pénzügyi szervezetekkel szemben.

A nyolcvanas évek elején Latin-Amerikában és világszerte újfajta fejlődési modell, a neoliberalizmus kezdett uralkodóvá válni. A fejlesztési stratégiáról megszületett új álláspontot „washingtoni konszenzusnak” nevezték el, mivel kidolgozóí és szorgalmazói a washingtoni székhelyű multilaterális pénzügyi szervezetek voltak. A közkeletű felfogás szerint a latin-amerikai válságot a gazdaságba való túlzott állami beavatkozás, a szabadpiaci árak megfelelő mechanizmusának hiánya, valamint a nemzetközi piacoktól történt

eltávolodás idézte elő. Az értelmezés szerint ezek a jellegzetességek az importhelyettesítő iparosítási politika vagyis a latin-amerikai fejlődési modell következményei.

A példátlan ideológiai kampányt a tudományos kutatás eredményének tüntették fel, ráadásul az IMF és a Világbank közvetlenül is nyomást gyakorolt az országokra, így azután a térség az egyik szélsőségből a másikba sodródott: a piaccal szembeni bizalmatlanságot és az államba vetett túlzott bizalmat a szabadkereskedelem, a privatizáció és a szabályozások feloldása és leépítése váltotta fel.

A válság nem csupán gazdasági válság volt, hiszen vissza lehetett vezetni a vezetők és az eszmék gyengeségére is. Féltünk az önálló gondolkodástól, passzív és abszurd módon elfogadtuk a külföldi diktátumokat.

Az Ecuadort sújtó válság leírása („Ecuador esete”) minden bizonnyal sok európai számára is ismerősen hangzik majd. Az Európai Unió a fundamentalista neoliberális által előidézett és tovább súlyosbított eladósodástól szenved. Tiszteletlen tartva a világ valamennyi régiójának szuverenitását és függetlenségét, meglepve konstatáljuk, hogy az amúgy igencsak felvilágosult Európa egy az egyben megismétli Latin-Amerika közelmúltbeli hibáit.

Az európai magánbankok úgy hiteleztek Görögországnak, hogy közben úgy tettek, mintha nem vennék észre, hogy a görög költségvetési deficit közel háromszorosa volt a görög állam által hivatalosan deklaráltnál. Itt is megjelenik a „túlzott eladósodás” problémája anélkül, hogy felvetődne az ellenoldal, azaz a „túlhitelezés”. Mintha a pénztőke, a hitelezők nem viselnének semmiféle felelősséget a kialakult helyzetért.

2010 és 2012 között a munkanélküliség riasztó méreteket öltött Európában. 2009 és 2012 között Portugália, Olaszország, Görögország, Írország és Spanyolország átlagosan 6,4 százalékkal csökkentette költségvetési kiadásait amivel súlyos károkat okozott az egészségügyi és az oktatási ellátásban. Ezt a politikát a források hiányával igazolták, miközben jelentős összegeket csoportosítottak át a pénzügyi szektor megsegítésére. Portugáliában, Görögországban és Írországban a „banki mentőcsomag” összértéke meghaladta a kifizetett bérek éves volumenét.

Miközben a válság keményen sújtotta az európai népeket, továbbra is a világ más térségeiben már kudarcot vallott recepteket kényszerítették rájuk.

Vegyük Ciprus példáját. Mint mindig, a probléma a pénzügyi szektorban, a hitelezési szabályok lebontásával kezdődött. 2012-ben a rossz gazdálkodás miatt tarthatatlanná vált a szektor helyzete. A ciprusi bankok, mindenekellett a Bank of Cyprus és a Laiki Bank a ciprusi GDP-t meghaladó nagyságrendben nyújtottak hitelt (vettek görög államkötvényt) Görögországnak. 2013 áprilisában az IMF, az EKB (Európai Központi Bank) és az Európai Bizottság alkotta „trojka” 10 milliárd eurós „mentőcsomagot” ajánlott Ciprusnak. A kölcsön folyósításának feltételeként egy kiigazítási program végrehajtását követelte: az állami szektor csökkentését, a felosztó-kirovó típusú nyugdíjrendszer megszüntetését az új köztisztviselőknek, a fontos közszolgáltatások privatizációját, a költségvetési kiadások és ezen belül persze a szociális célú közszolgáltatások folyamatos csökkentését 2018-ig. Ugyanakkor a bankok támogatására, nehézségeik megoldásának segítésére hivatott pénzügyi tartalékalap létesítését írta elő. Mindezt a 100 ezer eurónál nagyobb bankbetétek befagyasztása mellett.

Senki sem vonja kétségbe, hogy reformokra, a súlyos, köztük eredendő hibák korrekciójára van szükség. Az Európai Unió ugyanis integrált egy sor, teljesen eltérő termelékenységű országot, miközben a különböző országok bérszínvonala nem tükrözte a különbségeket. A lényegét illetően azonban, azt látjuk, hogy az alkalmazott politikák nem azt célozzák, hogy az európai polgárok szempontjából a lehető legkisebb áldozatok árán lehessen kilépni a válságból, hanem azt, hogy szavatolják a magánbankok számára a hitelek visszafizetését.

Nem technikai, politikai probléma

Eddig az eladósodott országokról volt szó. De mi a helyzet azokkal a magánemberekkel, akik nem képesek törleszteni a hiteleiket? Spanyolországban például a megfelelő szabályozás hiánya miatt túl könnyen lehetett bankhitelhez jutni, ami óriási mennyiségű, ingatlanfedezettel nyújtott hitelhez és persze erős ingatlanpekulációhoz vezetett. A bankok közvetlenül keresték fel az ügyfeleket, felértékeltek a lakásaikat, és egyre több hitelt ajánlottak fel nekik, hogy autót, bútort, tartós fogyasztási cikkeket vásároljanak.[1]

Amikor kipukkadt az ingatlanbuborék, a jöhiszemű adós képtelen volt törleszteni a hitelét, ugyanis épp akkor veszítette el az állását is. Elvették tehát a lakását, amely azonban jóval kevesebbet ért, mint amikor megvásárolta. Így az egy életre eladósodott család az utcán találta magát. 2012-ben minden napra több mint 200 kilakoltatás esett. Ez a tény magyarázatot ad a legtöbb spanyolországi öngyilkosságokra....

Felvetődik a kérdés: miért nem alkalmaznak evidensnek tűnő megoldásokat, miért ismételik meg újra meg újra a legrosszabb forgatókönyvet? Azért mert nem technikai, hanem politikai problémáról van szó, amelyben az erőviszonyok alakulása a meghatározó. Ki irányítja a társadalmat? Az emberek vagy a tőke?

A gazdaságnak okozott legsúlyosabb kár abból adódik, hogy megfosztották természetes politikai jellegétől. A gazdaság csak *politikai gazdaságtanként* értelmezhető. Elhitették velünk, hogy ez az egész technikai ügy csupán, s az ideológiát tudománynak maszkírozták, arra buzdítottak bennünket, hogy vonatkoztassunk el a társadalmon belül uralkodó erőviszonyoktól. Mindnyájunkat az uralkodó hatalom vagy – mint mondani szoktam – „a tőke birodalmának” a szolgálatába állítottak.

A latin-amerikai adósságválságot az intenzív eladósodás stratégiája idézte elő. Az intenzív hitelezés, így az eladósodás viszont nem azért történt, hogy segítsék országaink fejlődését. Épp fordítva, a cél az „első világ” pénzügyi feleslegek, az olajtermelő arab országok olajdollárainak – mint akkor mondták a petrodollároknak, amelyeket a fejlett országok bankjaiban helyeztek el – kihitelezése volt. Ez a likviditástöbblet az 1973. októberi háborút követő sorozatos nyersolajár-emelésekből származott, valamint abból, hogy az Olajexportáló Országok Szervezetének (OPEC) sikerült hosszabb ideig magasán tartani az olaj árát. 1975 és 1980 között a nemzetközi bankokban elhelyezett betétek volumene 82 milliárdról 440 milliárd dollárra nőtt – mai árakon számolva 1 226 milliárd dollárra.

Mivel ilyen hatalmas mennyiségű pénzt kellett kihelyezni, a „harmadik világ” jó célponttá vált. Így 1975 után a különböző természetű – ideértve a folyó kiadások, illetve számos országban a hatalmat gyakorló katonai diktatúrák fegyvervásárlásainak

finanszírozását – hitelek kihelyezésének szándékával elindult a nemzetközi bankárok felvonulása. Ezek a túlbuzgó bankárok, akik korábban még turistaként sem keresték fel a térséget, jutalékokkal tömött böröndöket cipeltek magukkal azért, hogy a tisztségviselőkkel bármi áron elfogadtassák a hiteleket. Ezenközben a nemzetközi pénzügyi szervezetek és fejlesztési ügynökségek azzal az ötlettel házaltak, hogy az eladósodás az igazi megoldás a fejlődés kérdéseire.

Az ideológiát tudománynak maszkírozták

Noha a központi bankok függetlensége azt a célt szolgálja, hogy a szavazófülkékben kimondott verdiktől függetlenül szavatolja a rendszer folytonosságát, a központi bankok függetlenségét a kilencvenes évek elején kényszerítették ki, mintha csupán valami „technikai” ügyről lenne szó. Állítólagos empirikus kutatások eredményeire hivatkoztak, amelyek szerint az ilyen intézményrendszer jobb makrógazdasági teljesítményt tesz lehetővé. Ezen „kutatások” szerint a független központi bankok – távol az álnok politikai nyomásgyakorlástól – „technikai” szempontok szerint képesek intézkedni. Egy ilyesfajta abszurd érvel a pénzügyminisztériumnak is autonómiát kellene nyújtani, hiszen a költségvetési politikának is tisztán „technikai” természetűnek kellene lennie. Ezzel kapcsolatban a közgazdasági Nobel-díjas Ronald Coase szerint az adatokat célzatosan elferdítették, hogy azt bizonyítsák, amit eredetileg is állítani akartak.

A válság előtti években a független központi bankok kizárólag a monetáris stabilitás, azaz az infláció féken tartása érdekében intézkedtek. Annak ellenére, hogy korábban több, sikeresen fejlődő országban – mint Japánban vagy Dél-Koreában – a központi bankok meghatározó szerepet játszottak az ország fejlődésében. Sőt egészen az 1970-es évekig az amerikai szövetségi bank (FED) alapvető célkitűzése is az volt, hogy ösztönözze a munkahelyteremtést és a gazdasági növekedést. Csak a hetvenes évek elején megjelent inflációt követően bővült a FED hatásköre az árstabilitás előmozdításával.

Amikor az vált a fő gazdasági céllá, hogy kordában tartsák az áremelkedéseket, az a gyakorlatban azt jelentette, hogy már nem volt cél a teljes foglalkoztatás, az erőforrások teljes felhasználása a gazdaságban. Olyannyira, hogy a költségvetési politika, ami jelenleg a kiadások állandó lefaragását jelenti, nemhogy enyhítené a gazdasági visszaesést és a munkanélküliséget, hanem, ellenkezőleg, súlyosbítja azt. A „függetlennek” kikiáltott központi bank, amelynek kizárólagos feladata az árstabilitás biztosítása, nem a megoldást segíti, hanem maga is probléma része. A „független központi bankok” kifejezetten akadályozzák, hogy Európa gyorsabban kilábaljon a válságból.

Ugyanakkor Európa lehetőségei ma még érintetlenek. Minden megvan: a képzett és tehetséges emberek, a termelőkapacitások és a technológiák. Úgy vélem, hogy mindebből kőkemény következtetéseket lehet levonni. Szerintem ugyanis az a probléma, hogy össze kell hangolni a társadalmi igényeket, azaz a kereslet gazdaságpolitikáját – vagy nevezek, ahogyan akarják – kell bevezetni. Ezzel szemben az európai országokon belül és a nemzetközi szinten fennálló hatalmi erőviszonyok mind-mind a tőkének, pontosabban a pénztőkének kedveznek. Ezért történhet meg az, hogy az alkalmazott gazdaságpolitika épp ellentétes azzal, amire a társadalomnak szüksége van.

A nemzetközi szervezetek és az állítólagos tudományos gazdaságtan nevében folyó állandó agymosás következtében sok állampolgár arra a következtetésre jutott, hogy „nincs más megoldás”. Tévednek.

Rafael Correa Ecuador elnöke, a közgazdaságtudományok doktora, a De la République bananière à la non-République (A banánköztársaságtól a nem-köztársaságig) (Utopia, Párizs, 2013) című könyv szerzője.

Fordította: Forgács András

1. *José García Montalvo: La fièvre de la brique espagnole (A spanyol ingatlanláz), Le Monde diplomatique, 2008. december.*

Ecuador esete

Az ecuadori neoliberális forradalom egyik legfontosabb reformja a pénzügyi szektor liberalizálása volt: a piacok – ígérték – a verseny következtében önszabályozók lesznek. Az 1998-ban a neoliberális hullám kellős közepén elfogadott új alkotmány rendeli el a központi bank függetlenségét. A bank egyetlen céljaként az árstabilitás szavatolását jelölte meg.

Országunk alkotmányos norma szintjére emelte azt a jogszabályi rendelkezést, amely megtiltja a központi banknak, hogy a magántulajdonban lévő pénzügyi intézmények számára bankgaranciát vagy hitelt nyújtson (az 1998. évi alkotmány 265. cikke). Mindazonáltal, nyilvánvalóan az ajtón leselkedő válságra tekintettel, a pénzügyi és politikai hatóságok ezt kiegészítették egy átmeneti rendelkezéssel. E szerint „mindaddig, amíg az állam megfelelő törvényes eszközökkel rendelkezik a pénzügyi válságok leküzdéséhez, a jelen alkotmány hatálybalépését követő legfeljebb két éves időszakban az Ecuadori Központi Bank a stabilitás fenntartása és a fizetőképesség megőrzése céljából hiteleket nyújthat a pénzügyi intézmények számára” (az alkotmány 42. sz. átmeneti rendelkezése). Ezzel készítették elő a talajt az alig négy hónappal később elkezdődő bankmentő akcióknak.

1998 végén a bankbetétek állami garانتálásáról szóló törvény arra kötelezte az államot, hogy értékhatár nélkül minden betétre 100 százalékos garanciát nyújtson. Beleértve a külföldön akár offshore elhelyezett betéteket! A törvény kihirdetésének másnapján tették át az államhoz a pénzügyi rendszer legjelentősebb, ám csődben lévő magánbankjának, a Filanbancónak igazgatását.

1999 márciusában a kormány, a bankok megmentését célzó végső erőfeszítésként, az ország történelmében példátlan mértékű vagyonekobzásra szánta el magát: zárolta a teljes bankbetétállományt. A betétek „befagyasztását” akkor hajtották végre, amikor a nemzeti valuta (sugar) dollárhoz viszonyított árfolyama 1:10 000 volt. Egy évvel később, amikor felszabadították a betéteket, a cserearány már csak 1:25 000 volt. A betétesek megtakarításaik 60 százalékát, mintegy 2,5 milliárd dollárt veszítettek. Ez a vagyon közvetlenül a bankokhoz került.

Mindnyájan jól tudjuk, hogy Európát megfosztották nemzeti valutáitól, de közös pénze van. Képzeljék el Ecuador sérülékenységét, amelynek nemzeti valutája tulajdonképpen nem volt a sajátja!^[1]

Néhány év alatt közel kétmillió ecuadori hagyta el az országot; a legkülönbébb módokon menekültek el. Nálunk is voltak olyan súlyos hajókatasztrófák, mint amilyenek, sajnos, az észak-afrikai menekülteket sújtják. Azokban a térségekben, ahol a kivándorlás különösen nagyarányú volt, előfordult, hogy gyerekek lettek öngyilkosok – ami országunk történelmében még sohasem fordult elő –, mivel a szüleik emigráltak.

R. C.

[1]

1998 óta az ország hivatalos valutája az amerikai dollár volt. – *A ford.*

Hazátlanok

Jean-Arnault Dérens

Leonarda Dibraninak, a Franciaországból tavaly október 9-én kiutasított roma lánynak tragikus és rémregénybe illő története ismét reflektorfénybe állította Koszovót. A francia hatóságok feljogosítva érzik magukat az illegálisan Franciaország területén tartózkodók kitoloncolására, hiszen – mondják – Koszovó „biztonságos”. Pedig a teljesen perifériára szorított ottani roma közösség továbbra is rendszeres zaklatásnak van kitéve.

A Mitrovicába érkező 15 éves gimnazista Leonarda Dibrani elmondta a kamerák előtt, hogy nem tud albánul, sőt „soha nem is hallott Koszovóról”. E kijelentés hallatán némelyek találgatni kezdtek a család bonyolult életútját illetően, de mindenki elhallgatta a lényegét: valójában ma a Dibrani család hontalan. Az apa Koszovóban született, ahonnan nagyon fiatalon Olaszországba került, és állítólag ott találkozott a feleségével, egy szintén balkáni roma lánnyal. A hatósági zűrzavar mögött felsejlik a kisember valósága: a kilencvenes évek háborúi következtében sok ezer ember kényszerült arra, hogy vándorolni kezdjen Európa országútjain, valahol új társadalmi identitást keressen magának, hogy így próbálja túlélni a megpróbáltatásokat.

Ebből a szempontból a fiatal Leonarda sorsában nincs semmi rendkívüli: a kilencvenes években sok koszovói roma kért menedéket nyugat-európai államokban „albán menekültként”. Azóta tömegével telepítették őket vissza abba az országba, amellyel semmilyen kapcsolatuk nincs és amelynek a többség által beszélt nyelvét, az albánt az ő Svédországban vagy Németországban született gyermekeik még csak nem is ismerik...

Akkoriban mintegy száz-százötven ezer roma élt Koszovóban, a koszovói autonóm tartomány teljes lakosságának 5-10 százaléka. Koszovó úttörő szerepet játszott a szocialista Jugoszlávia által kidolgozott integrációs folyamatban: iskolákban oktatták a romani nyelvet, és előbb Prizrenben, majd Pristinában roma nyelvű rádió-és televízióadást sugároztak – a világon elsőként.

Aztán a kilencvenes években, ahogy élesedett a konfliktus a koszovói albán többség és a belgrádi kormány között, a romák helyzete is nehezebbé vált. Felszólították őket, hogy válasszanak a két rivalizáló nacionalista tábor közül. Amikor a gazdasági feltételek gyorsan romlani kezdtek, sokan külföldön próbáltak boldogulni, akik meg ott maradtak, kerülőutakat kerestek, ügyeskedtek a túlélésükért. Így például, amikor a szerbek a Koszovót sújtó megtorlás légkörében az albánokat elbocsátották az állami hivatalokból vagy tömegesen felmondásra készítették őket, a helyükre gyakran romákat vettek fel. Emiatt a háború végén a romákat kollektíve megbélyegezték mint Slobodan Milosevics szerb rendszerének kollaboránsait.

A kollaboráció vádjá azután ürügyül szolgált ahhoz a sorozatos zaklatáshoz is, amit 1999 „szörnyű nyarán” kellett a roma közösségnek elviselnie. Miközben a NATO katonái rettenthetetlen tekintéllyel felügyelték a területet, Koszovó legtöbb városának romanegyedét rendszeresen kifosztották és felgyújtották. Az ott élők a szomszédos országokba, Macedóniába, Montenegróba vagy Szerbiába menekültek, ahol néhányuknak sikerült életben maradni a menekülttáborokban. Csaknem száz embert viszont megöltek, másokat Albániába deportáltak[1].

E tragédiásorozat után mindössze harmincezerre becsülhető azoknak a romáknak a száma, akik továbbra is Koszovóban élnek rendkívül bizonytalan gazdasági helyzetben. Jószerevével már nem jutnak állami munkahelyhez, és hagyományos kézművesmesterségeiket sem űzhetik többé. Ritka ellenpélda Prizren városa, ahol még mindig körülbelül hatezer roma lakik (szemben a háború előtti kilencezres létszámmal). Azok közül viszont, akiket a nagyvárosokból elűztek, sokan most a szerb enklávékba szorulva élnek, például Koszovó középső részén.

1999 nyarán albán szélsőségesek földig rombolták a mahalát, a mitrovicai romanegyed, amely az Ibar folyó bal partján állt, ott, ahol főleg albánok éltek. Az Európai Unió pénzalapjából később helyreállították, de a régi lakók nem tértek vissza a negyedbe. Nem teszi túl vonzóvá a visszatérést, hogy nincs munka, semmilyen gazdasági tevékenység nem folytatható és a légkör nyomasztóan rasszista. Akiket visszaküldtek ebbe a városba, minden módon próbálják újra elhagyni akkor is, ha itt születtek.

1999, a nemzetközi protektorátus felállítása óta kolosszális összegeket kaptak a koszovói romák. Mintha az adakozók mégis az ablakon dobták volna ki a pénzüket: az Európai Unió, a tagállamok, a svájci és a norvég nemzeti együttműködési alapok, illetve az olyan magáncégek, mint a Soros-féle Open Society alapítvány bőkezű segítsége sem tudta többé újraegyesíteni a roma közösséget, és a gazdaság sem indult fejlődésnek. Ezek a pénzalapok valójában elsősorban sok olyan szervezet költségvetését táplálják, amelyek tisztában vannak azzal,

hogy minden, romáknak szánt projekt nagy eséllyel kap pénzt anélkül, hogy később be kellene mutatniuk a segítséggel elért valódi eredményeket. A fejlődés kritériumai tisztán formálisak, az a fő, hogy a befektetők igényeinek megfelelőjenek, közben a közösségek sorsa mégsem fordul jobbra.

Az adományozók viszont úgy vélik, az ő pénzügyi erőfeszítéseikért cserébe jogos azoknak a koszovói romáknak a visszahonosítása, akiknek a menedékkérelmét Nyugat-Európában elutasították. Mióta Koszovó 2008. február 17-én kikiáltotta függetlenségét, minden nyugat-európai állammal újrafelvételi egyezményt írt alá, ami lehetővé teszi az ilyen erőszakos visszatelepítéseket még olyan családok esetében is, amelyek már egyáltalán nem kötődnek Koszovóhoz és nincs ottani ingatlanjuk sem.

Az „új” Koszovó etnikailag sokszínű állam szerepében tetszeleg, és úgy véli, a kvótamechanizmus garantálja, hogy a különböző kisebbségeknek (romák, törökök, bosnyákok, gorániak) megfelelő képviseletük legyen.

Ahogy azonban a november 3-i helyi választások előkészületei mutatták, a nemzetközi nyomás arra irányul, hogy a különféle szerb közösségek (mind a beékelődött területeken élők, mind például Mitrovica északi részének homogén szerb közössége) koszovói intézményekbe integrálódjanak. Ilyen körülmények között a romák sorsának megoldását komolytalan békítési kísérletezgetések pótolják.

A szerző újságíró, a Balkáni Kurír című honlap főszerkesztője.

Fordította: J. Horváth Katalin

[1] Számos nemzetközi beszámoló dokumentálja ezeket a bűnöket. Lásd például a belgrádi Alap az Emberi Jogokért alapítvány tevékenységét: www.hlc-rdc.org.

A játékipar otthon van Kanadában

Ulysse Bergeron és Jean-François Nadeau

Ha azt mondjuk, videojáték, az USA vagy Japán jut először eszünkbe. Kanadára nem gondolnánk, pedig, kiemelt adókedvezményekkel a függetleneket, de az ágazat nagyjait is sikerült magához édesgetnie.

Ősszel éles harc dúlt a videojátékok világának két szuperhőse között. E egymást követték a sajtónyilatkozatok, és teljes bizonytalanságban tartották a befektetőket. Az egyik ellenfél a *Call of Duty*: a játékos feladata, hogy a lehető legnagyobb sortűz alá vegye az ellenséges erőket, mindezt a második világháború ihlette környezetben. A másik a *Grand Theft Auto (GTA V)*, amelyben a játékos egy, Los Angelesre vészesen hasonló bűnös megapoliszban élő gonosztevő bőrébe bújik. Szeptember közepén a Take Two Interactive Software Inc. cég arról tájékoztatta a pénzügyi sajtót, hogy a *GTA V* huszonnégy óra alatt 800 millió dollár bevételt hozott. Három héttel később az Activision, a *Call of Duty*t forgalmazó vállalat diadalmasan jelenthette be: a piacra kerülés első napján egymilliárd dollár értékben adtak el a játékból. Összehasonlításképpen: az *Avatar*, az utóbbi időkben a nemzetközi filmvilág egyik legnagyobb kasszasikere, a mozikba kerülés tizenkilencedik napjáig nem érte el a milliárd dolláros bevételt... A videojátékok virágzó iparága 63 milliárd dollár üzleti forgalmat bonyolított csupán 2012-ben. Ez több, mint amennyit a filmipar elért, és több, mint kétszerese a zenei világ bevételeinek.

Ebben a szektorban, ahol lapátolni lehet a pénzt, Kanada váratlanul főszereplőként jelent meg. Minden 1997-ben, Montrealban kezdődött, amikor a quebeci pénzügyminiszter, Bernard Landry egy multimédiás városrész kialakításának ötletével hozakodott elő.

Az álom teljesüléséhez a szektor befektetői két feltételt szabnak: adjanak nekik épületeket; valamint azt, hogy egy szabadon fúvó szél vigye el a számukra túl nagy sötétséget okozó felhőket a pénzügyi horizontról. Mind az első, mind a második kérés megértésre talált. A francia Ubisoft játékfejlesztő vállalat (az *Assassin's Creed*, a *Rayman*, a *Far Cry*, a *Splinter Cell* alkotója) az első megtelepedők között volt.

A francia vállalat három éven keresztül évi 25 ezer kanadai dollárt kér minden egyes alkalmazott után azért, hogy megvesse lábát Montrealban. A kormány belemegy annak ellenére, hogy a helyi, quebeci cégek – amelyek nem jogosultak hasonló kedvezményekre – erősen ráncolják a szemöldöküket. Akkoriban Louise A. Parras, a CESAM Multimédia Konzorcium elnöknője így foglalta össze az általános elégedetlenség okait: „Nem tudunk egyetérteni egy ilyen projekt támogatásával, ha közben megfélemlünk a helyi iparról... Szilárdan hiszünk abban, hogy az Ubisoftnak ajánlott pénzből Québec ugyanennyi munkahelyet tudna létrehozni. Nem tartjuk igazságosnak, hogy pénzügyi paradicsomot hozunk létre főként külföldi cégek javára, amivel kockára tesszük egy ígéretes, de még törékeny iparág egyensúlyi helyzetét.” Néhány hónappal később Québec bejelenti, hogy a szektor egészére kiterjeszti a pénzügyi kedvezményeket. Ezzel egy a jövőben szépen fejlődő iparágnak tették le az alapjait.

A Ubisoft Montrealba telepedése csak az első lépés volt, ez a gazdasági modell ma már egész Kanadában elterjedt. Québec után más tartományok is leterítették a vörös szőnyeget e világméretű iparág elé, s így a bérfizetések után a cégek mindenütt nagyon kedvező adóhitelt vehetnek igénybe (Brit Columbiában 17,5 százalék, Ontarióban már 40 százalék). Ehhez adódnak a városok kínálta kedvezmények. Egészen mostanáig Montreal például háromszáz ingyenes parkolóhelyet adott az Ubisoft alkalmazottainak a metropolisz egyik legzsúfoltabb negyedében.

Tehetséggondozó a fiataloknak

Egy sor hasonló intézkedésnek köszönhetően Kanada harmadik lett a videojátékokat gyártó országok sorában az Egyesült Államok és Japán után. 2017-ig az iparág forgalma várhatóan 6,5 százalékkal nő évente, és eléri a 87 milliárd amerikai dollárt. Kanadában ma több mint 325 fejlesztő stúdió vert gyökeret: az olyan nagyságokon kívül, mint a Warner, az Ubisoft és az Electronic Arts, számos kisebb, de világszerte ismert céget is találunk itt: Gameloft, Activision, Funcom, Eidos stb.

Az idő haladtával – ahogy néhány évtizeddel korábban Japánban – kialakult egy érdekközösség és videojáték-kultúra az országban. A vállalatok mindent megtettek a sikerért. Az Ubisoft például leendő ügyfelei megismerésére fekteti a hangsúlyt. Az érdeklődés fenntartására nyári szabadidős központokat alakít ki 12–25 éveseknek. Philippe Turp, a multicég speciális projektfelelőse 2012 óta akadémiát, azaz képzési központot szervez, ahol a résztvevők megalkotják saját videojátékaikat, de a vállalat által követendő pontos elvárásoknak megfelelően: gyártási idő, szállítási feltételek stb. Az Ubisoft ennél is tovább ment. 2011-ben a vállalat beszállt az alkalmazott műszaki tudományok finanszírozásába a Montreali Egyetemen. A CRSNG-Ubisoft célja az iparág szükségleteinek megfelelő környezet és munkaerő létrehozása.

A szektor befektetői azt állítják, hogy Kanadában közvetve vagy közvetlenül 27 ezer embert foglalkoztatnak. Az átlagos játékfejlesztői fizetés egy-egy stúdióban 72 ezer kanadai dollár, ami körülbelül két és félszerese a szokásos québeci fizetéseknek. „Fiatal értelmiségiekről van szó, akik szeretnek étterembe és szórakozni járni... Szóval költséges emberek, akik felpörgetik a gazdaságot. Így mindez megtérül, hiszen visszakerül az adófizetőkhez” – biztosít Samuel Girardin, a Game on Audio, a játékokhoz használt hanghatásokra szakosodott montreali cég egyik alapítója. Tehát nagy gonddal megválogatott csoportról van szó.

A Québec vonzó eljárása azonban könnyen a visszájára fordulhat. Amikor megérkezett Montreálba a szektor egyik nehézsúlyú játékosa, a Warner Bros Games, felgyorsult a munkaerő-toborzás, ugyanakkor más, régebben megtelepedett cégeknél sokan felmondtak. Az Ubisoft hamarosan bejelentette, hogy meg kell állítani az újabb stúdiók Montreálba telepítését, hogy garantálni lehessen a már jelenlévő cégek túlélését. Yannis Mallat, az Ubisoft Montreal vezérigazgatója azt is megerősítette – a kereskedelmi kamara egy meghallgatásán 2011 telén –, hogy a „nagy öregek”, a tapasztalt fejlesztők hiánya miatt a stúdiók be is zárhatnak. Példaként említette, hogy eltűnt kétezer brit-columbiai állás: „mivel egyre-másra nyíltak a stúdiók, ez a növekedés túl gyors volt, és rosszul kezelt, így a vancouveri játékipar nem volt képes megadni a minőségi technokreatív munkaerőt. Ennek hatása közvetlenül is érezhető volt a Vancouverben előállított játékok minőségén... Azt mondják, riasztó? Sajnos ez a valóság.”

A kisebb cégek az okostelefonokra és a táblagépekre fejlesztenek

De honnan érkeznek a stúdiók által keresett „nagy öregek”? A vállalatok pillanatnyilag külföldről toborozzák a veterán fejlesztők nagy részét. Hogy ne veszítsék el szakembereiket, a nagyvállalatok a kiemelten magas fizetés mellett egyéb, természetbeli juttatásokat is ajánlanak nekik. Az Ubisoft-Montreal 2400 alkalmazottjának például egy gyermekmegőrző, egy multimédiás könyvtár, egy edzőterem és egy klinika is a rendelkezésére áll.

Miközben Kanadában nő a videojátékokkal foglalkozó vállalkozások száma, az oroszulánrészt az óriáscégek maguknak tartják fenn. Egy évtizeddel ezelőtt a nagyvállalatoknál dolgozott az ágazati alkalmazottak egyharmada. Ez ma már 90 százalék. Ahogy a számítógépek és konzolok kapacitása növekszik, a kiscégek egyre inkább az új platformok felé fordulnak. Mivel előállításuk sokkal olcsóbb, a telefonokra és a táblagépekre írt játékok jelenthetik a független stúdiók jövőjét, akkor is, ha ezen a piacon viszont a forgalmazóktól függenek, elsősorban az Apple Store-tól és a Windows Phone Store-tól.

A játékipar Kanadában is, ahogy a világ más részein, egyre inkább két részre szakad. Egyrészt a kiemelkedő (AAA) színvonalú játékokra, például a *GTA V*, amelyekbe az óriáscégek hatalmas pénzüsszegeket fektetnek. Szeptemberben telt idomú, bikinis hősnőt ábrázoló, gigantikus plakátok hirdették a montrealiaknak – csakúgy, mint Párizs vagy London lakóinak – a 270 millió dollárból fejlesztett játék piaci indulását.

Természetesen nem minden stúdióknak vannak ekkora fejlesztési lehetőségei. Másrészt tehát vannak a mobilplatform – telefon és táblagép – alapú játékok, és ezekre épülnek a kisebb cégek. Úgy tűnik, az új, a videojáték-ipar által olyannyira várt további előrelépés ezen a piacon fog megvalósulni egy sor, kicsi és szűkös keretek között működő vállalat bolhaugrásain keresztül.

Az is fontos, milyen hatása lehet a különféle kis bónuszpontoknak, amelyek megszerzésére a *Candy Crush Sagához* és az *Adventure Quest World*hez hasonló egyszerű és népszerű játékok buzdítanak. Utóbbiban például a hős szörnyek ellen indul harcba, amelyeket sokkal könnyebben legyőzhet a hálón kínált virtuális páncélok megvételével. Az ilyen jellegű, egyébként nagyon egyszerű játékok jelenleg a forgalom közel 10 százalékát adják a világon, és részben megmagyarázzák a nagyobb ügyességet kívánó, de klasszikusabb gazdasági alapokon működő gyártók bosszúságát is. Így járt pórul például az Ubisoft által még a táblagépek és az egyre növekvő számú telefonos alkalmazás megjelenése előtt kitalált *Prince of Persia* játék annak ellenére, hogy a Disney 2010-ben még játékfilmet is forgatott az eredeti ötletből.

Több a nő és az idősebb játékos

Az International Data Corporation szerint tavaly az elektronikus táblagépek eladása 78 százalékkal nőtt világszerte; ez 128 millió eladott eszköz. Az okostelefonok eladási aránya szintén robbanásszerű: 2013-ban meghaladta az egymilliárd készüléket. Az ágazatnak ebből a részéből várják tehát a nagy nyereségeket. Az utóbbi időben erre a területre, nem pedig a ma már klasszikusnak számító, ám borsos árú konzoljátékokra koncentrálnak a beruházások.

A mobilplatformok újabb löketet adtak a videojátékok piacának két új vásárlórétet, a nők és az idősebbek bevonásával. Az általános vélekedéssel ellentétben az effajta szórakozás most már nem csak a barlangjuk mélyére húzódo, intenzív élményeket kereső, örök kamaszok kiváltsága. Észak-Amerikában a videojáték kedvelőinek átlagéletkora 35 év. A tipikus játékos ma már ugyanúgy lehet nő, mint férfi.

Az újfajta platformok megjelenése megváltoztatta a játégyártás hagyományos láncolatát is. „Néhány AAA játékfejlesztő jelenleg az amerikai filmsorozatok gyártóihoz hasonlóan működik. A próbaepizódok mintájára ők is rövidebb epizód bevezetésével kezdenek, hogy felmérhessék a terepet, mielőtt további összegeket fektetnének be” – magyarázza Samuel Girardin. 2012-ben a népszerű *The Walking Dead* játék első évadjának öt epizódját nyolc hónap alatt fejlesztették ki, így a fejlesztő cég, a Telltale Games a kommentek alapján fokozatosan alakíthatja a vezérszálát.

Az egyre összetettebb technikára épülő univerzumban az alvállalkozók jelenléte mindennaposá vált. Tavaly a kanadai cégek 40 százaléka bízta alvállalkozókra a gyártás egy részét, s e munkák 11 százalékát a határokon kívül, főleg az Egyesült Államokban, Kelet-Európában, Kínában és Nagy-Britanniában végeztette el. Québecben vagy harminc cég kínál alvállalkozói szolgáltatásokat. A játék lényegét és a művészi megjelenítést Québecben találják ki, majd a különböző fázisokat külföldi stúdiókra bízzák belsős vagy inkább külsős megbízással.

Az alvállalkozások között létezik magas színvonalon végzett, de teljesen egyszerű is, mint például a játék konkrét hatékonyságának ellenőrzése. Ebben az esetben „főleg fiataloknak kínált, minimálbéren fizetett állásokról van szó” – magyarázza Adil Boukind újságíró, aki maga is vállalt ilyen munkát, amikor Montréalba érkezett. Mint ahogy sok más fiatalnak, neki is egy játékot kellett órákon keresztül vizsgálnia különböző oldalairól minden lehetséges próbának alávetve. Boukind megjegyezte, hogy ebben a közegben minden tevékenység angolul folyik, bár az alkalmazottak nagy része francia anyanyelvű.

Mind nagyobb a kísértés, hogy a gyártás egy részét Ázsiába költöztessék, ahol a fizetések ötször vagy akár tízszer alacsonyabbak. Az Egyesült Államokban egy programozó fizetése körülbelül évi 55 ezer dollár, míg Indiában a legmagasabb bér 4700 dollár. Az Uncle Sam országában 66 ezer dollárt kereső tervező munkáját már hétezer dollárért is ki lehet adni. Semmi meglepő nincs tehát abban, hogy az indiai videojáték-ipar csodálatosan növekedett az elmúlt években: az 2006-os évi 50 millió dollárról 2012-ben már elérte a 277 millió árbevételt. A KPMG piac- és vállalatértékelő cég becslése szerint India továbbra is évi 22 százalékos növekedést produkál majd a következő öt évben, és eléri a 776 millió dolláros árbevételt. Lehet, hogy hamarosan az Indiai-félsziget lesz a videojátékok új Eldorádója?

A japán játékoknak végleg leáldozott a tengerentúlon

„Az alvállalkozások szintjén a tevékenység nem nagyon különbözik bármely kézműves iparágától” – állapítja meg Samuel Girardin. Japánban a fejlesztőknek már közel 80 százaléka állítja, hogy a munkafolyamatok egy vagy több részét – az animációt (65 százalék), a programozást (58 százalék) és a művészi feladatokat (47 százalék) – külföldön végezteti el. A cégszékhely mindenekelőtt koordinációs központtá vált, ahol a kreatívok csapata forgolódik. A konkurencia erősödése, az előállítási költségek megnövekedése és a cég meghatározta nagyfokú hatékonyságra való kötelezettség arra sarkallja a fejlesztőket, hogy minden lehetséges eszközzel csökkentse a költségeket a klasszikus kapitalista módszerek szerint.

Annyi bizonyos, hogy – bár sokáig így volt – a videojátékok aktualitása már hosszú ideje nem Ázsiában gyökerezik. Az 1980-as évektől az 1990-es évek közepéig – az ügyességi játékok aranykorában – úgy tűnt, hogy Japán az uralkodó, részben technikai szakértelme okán. De a japán kultúra által ihletett klasszikus videojátékok, amelyeket speciális konzolokról kellett irányítani, végül nem bizonyultak olyan sikeresnek. A szektor japánok által elfoglalt része a 2002-es 50 százalék helyett mára soványka 10 százalék maradt. A visszaesést többek között a nyugati fogyasztók értetlensége okozta a rendkívül szofisztikált játékok japán kulturális beágyazottságával szemben, főként amikor lehetőségük lett saját, többségi képzeletvilágukhoz erősebben kapcsolódó játékokat találni.

2010-ben a népszerű *Megaman* sorozat egyik tervezője, Keidzsi Inafune – aki akkoriban a világhírű Capcom-gyár termelési vezetője volt – kijelentette, hogy Japán legalább öt év késésben van. „Nem hiszem, hogy a japán játékok újra népszerűvé válhatnak a tengerentúlon. Ez olyan, mint a szusi. Mindenki szereti nyugaton, mégsem tálalhatjuk úgy, ahogyan Japánban szokás.”

Fordította: Zelei Bori

Teherán szerint a világ

Shervin Ahmadi

Mind a két ország jogosan dühös. Egyik oldalon a Central Intelligence Agency (CIA, a Központi Nyomozó Iroda) aktív szerepe 1953-ban Mohammad Mossadegh nemzeti kormánya elleni puccsban. Másik oldalon 1979-ben az amerikai nagykövetség elfoglalása és a túszejtés. A közvélemény Iránban és az USA-ban is jól emlékszik ezekre az eseményekre. Mégis úgy tűnik, Teheránban készek újraértékelni a kapcsolatokat és bizalmat szavaznak Barack Obama amerikai kormányának. Ez a döntés beláthatatlan következményekkel jár majd a régió geopolitikai helyzetére.

Messze nem hirtelen döntésről, hanem alaposan előkészített változásról van szó, amint arról az utolsó elnökválasztás megszervezése is tanúskodik. A legvitatottabb álláspontot képviselő jelöltek nem is indulhattak, így sikerült elkerülni híveik nyílt összeütközését. A lakosság nagyon is jól érzékelt a bujtatott célokat, és egyértelműen az amerikai békülést hirdető jelöltre szavazott. Az új elnök, Hasszan Rohani, akit már az első körben és 72 százalékos részvétel mellett választottak meg, erős támogatottság mellett tárgyalhatott az USA-val.

Ez a politikai irányváltás nem arra épül, hogy idealizálnák az Obama-kormányt és az amerikai geopolitikát: Teherán meg van győződve arról, hogy alapvetően változott meg a nemzetközi és a régió helyzete és az USA ma nem lenne képes háborút indítani Irán ellen.

Az amerikai elnök hezitálása a Szíria elleni katonai csapás elrendelésekor, majd csatlakozása Bassár el-Aszad szír elnök vegyi fegyvereinek megsemmisítési programjához megerősítette, ezt a helyzetértékelést. Miközben a nyugati sajtó kiemelte Oroszország szerepét[1], az irániak mindig azt hangoztatták, hogy ők állnak a szír vegyi fegyverek megsemmisítésének javaslata mögött, és ők győzték meg Damaszkuszt, hogy fogadja el a javaslatot. Akárhogy is van, az amerikai változás meggyőzte az Iráni Iszlám Köztársaságot, hogy az idők szava már nem a háború, hanem a tárgyalások mellett szól, és ha engedni is kell bizonyos kérdésekben, most normalizálhatják kapcsolataikat Washingtonnal.

A két országnak vannak közös stratégiai érdekei Afganisztánban és Irakban, míg a pakisztáni helyzet alakulása mind a két országnak egyformán fenyegetőnek tűnik. De bizonyos kérdéseket, a libanoni Hezbollaht, Szíriát, a palesztin Hamaszt teljesen ellentétes katonai-politikai érdekek mentén ítélik meg. Az USA, miközben az egész régió kezd kevésbé fontossá válni a szemében, szövetségben áll az öbölbeli monarchiákkal és Izraellel, és semmiképpen sem kérdőjelezi meg ezeket a kapcsolatokat.

Gazdasági téren a két ország közeledése nagyon hamar konkrét eredményekre vezethet. Például az iráni bankszámlák felszabadítására az amerikai bankokban, illetve jól jövedelmező szállítási szerződésekre Iránnak fontos ágazatokban, amelyekben lemaradása van. Az amerikai vállalatok jó helyen állnak, hiszen, az embargó ellenére, közvetve mindig is jelen voltak az iráni piacon. Másik lehetőség a kapcsolatok gyors fejlesztésére az Amerikában élő számottevő iráni diaszpóra, amely sosem szakította meg kapcsolatait az anyaországgal. Ugyanakkor az USA kulturálisan is jelen van Iránban, mivel Irán meglepő módon, a régió egyetlen országa – Izraelen kívül –, ahol a lakosság nem ellenséges vele szemben.

Az iráni külpolitikai fejlődés messze nem csak a washingtoni kapcsolatokat érinti. Teherán már hosszú ideje kidolgozta stratégiai céljait, amelyeket nem annyira az ideológia, mint az erőviszonyok figyelembevételével, régiós érdekei alapján alakított ki.

Az utóbbi tíz évben Irán szerepe a régióban teljesen átalakult. Kifejezetten ügyesen, a realitások figyelembevételével lépett egy sor a régiót érintő politikai kérdésben, ami a vezetők szemében a katonapolitikai ügyek után a második legfontosabb terület. Több kutatóintézet is létrejött a külügyminisztérium és az Ország Stratégiai Tanács munkájának támogatására. 1997 óta a Stratégiai Kutatási Központ – amelyet 1989-ben alapítottak és a jelenlegi államelnök Hasszan Rohani vezetett[2] – az Ország Stratégiai Tanács felügyelete alatt rendszeresen készített elemzéseket az állam vezetői részére a legfontosabb kérdésekről. A tanulmányok egy részét negyedévenként megjelenő, saját folyóiratuk publikálja. Elemzéseik messze nem a megszokott propagandastílusban, sokkal inkább a hagyományos stratégiai nézőpont alapján készülnek, gyakran hívnak meg külföldi specialistát a szakmai kérdésekhez.

Irán a meglehetősen összetett környezetben, rugalmasan halad előre. A keleti határon **Pakisztán** okozza a legnagyobb gondot. Afganisztánban játszott szerepe, szövetsége az USA-val, az, hogy befogadja a legradikálisabb iszlamistákat is, valamint nukleáris fegyverei komoly gondot okoznak Iránnak; miként az is, hogy több, ellentétes irányba is elköteleződött. Mind ezt figyelembe véve, anélkül hogy felvetné a síták sorsának témáját, Teherán az energiafüggésre építve próbálja megszilárdítani kapcsolatait Iszlámábáddal[3]. A Béke-gázvezetéktervet – amely eredetileg Pakisztánon keresztül, de Indiába szállított volna iráni gázt – végül 2013 márciusában aláírták. Amerikai nyomásra ugyanis 2005-ben India kilépett a tervből[4], de Irán biztos benne, hogy az óriásgazdaság energiaszükségletei végül kikényszerítik majd, hogy visszatérjen az iráni gázszállítások tervéhez.

Afganisztán: Irán mindig is jó kapcsolatokat ápolt az amerikaiak által odahelyezett kormánnyal, jobbra értékeli, mint a tálibokat. A kereskedelmi kapcsolatok az utóbbi négy évben megnyolcszorosodtak, elérték az 5 milliárd dollárt. Ha ezek az adatok túlbecsültnék is tűnnek, az biztos, hogy az USA nyomása ellenére, Afganisztán piacát előntik az iráni áruk. Az USA-ban attól félnek, hogy Irán így kerül meg az ellene életben lévő szankciókat[5].

Szaddám Husszein bukása **Irakban** sikeresen megszabadította Iránt egyik legnagyobb ellenségétől, így politikai hatása növekedhetett Irakban és az egész régióban. Elfeledve a 20. század leghosszabb háborúját a két ország élénk gazdasági kapcsolatokat épített ki, és politikai szövetségre lépett.

Szaddám Husszein uralkodása idején Teherán erőteljesen támogatta az iraki ellenzékét, a sítákat, és a kurdokat is. 2003 után egyes csoportokkal továbbra is fenntartották a jó kapcsolatokat, ami lehetővé tette, hogy Irán szélesítse hatáskörét az iraki politikában. Úgy ítélik meg, hogy Núri el-Málíki miniszterelnök közeli kapcsolatban áll Iránnal, míg a kurd vezető, Dzsálál Talabáni fontos szerepet játszott az USA és Irán közeledésében. Az első tárgyalás a két ország között, egyébként az Irak stabilizálásáról szólt, az ő kezdeményezésére jött létre még 2007-ben.

A viszony Ankarával, a másik nyugati szomszédal, problémásabb. A gazdasági kapcsolatok az utóbbi tíz évben erősödtek, a kereskedelem a 2002-es 2,1 milliárd dollárról 2012-re 21,3 milliárd dollárra nőtt[6]. Az amerikai szankciók bevezetése után, az ország importjának java részét lebonyolító, az Egyesült Arab Emírségekben megtelepedett iráni cégek áttelepültek **Törökországba**. Teherán stratégiai partnert lát Törökországban. Annál is inkább, mivel ahogy gyengül az Európa Unió vonzereje, úgy találhat egymásra a két ország a közös régiós érdekek mentén akkor is, ha Szíria jövőjéről ellentétesek az álláspontjaik. De mivel a probléma elhúzódik, még ebben az ügyben is elképzelhető a közeledés, mint azt Ahmet Davutoglu török külügyminiszter 2013. november 27-i teheráni látogatása megmutatta[7].

Irán és déli szomszédja, **Szaúd-Arábia** között továbbra is hidegháborús a légkör. Az 1980-as években a szaúdi monarchia Szaddám Husszein rendszerét támogatta Irán ellenében. 1987-ben a mekkai zarándoklatkor a rendőrség tüzet nyitott a zarándokok egy csoportjára, akik az USA és Izrael ellen tiltakoztak; több mint négyszázat megöltek, köztük kétszázötven iránit. Később azonban a kapcsolatok normalizálódtak Hasemi Rafszandzsáni (1989–1997) és Mohammad Khatami (1997–2005) elnökségei idején, akik többször is ellátogattak Szaúd-Arábiába. 2003-ban, Irak amerikai megszállásakor újra kieleződtek a feszültségek, Rijád aggódott Irán növekvő befolyása, illetve a szunniták politikai szerepének csökkenése miatt. Mahmud Ahmadinezsád (2005–2013) elnök provokatív felszólalásai sem segítették enyhíteni a feszültségeket.

A Hezbollah Rijádot okolta a 2013. november 19-i bejrúti iráni nagykövetség elleni, a genfi nukleáris tárgyalások idejére esett támadásért. A libanoni probléma kezelésében sincs egyetértés a két ország között, Szaúd-Arábia a volt miniszterelnököt Szaad Haririt illetve az Al-Káidához gyakran közelálló szunnita radikális csoportokat támogatja.

A Teherán és Washington kapcsolatainak javulása tovább bonyolítja a két ország kapcsolatát. Irán megpróbál majd kivételezett kapcsolatokat kialakítani az amerikaiakkal bizonyos ügyekben, mint a szövetséges csapatok biztonságos kivonása Afganisztánból vagy az dél-iraki olajmezők kiaknázása, és ezzel meggyengíti Szaúd-Arábia jelentőségét. Teherán és Rijád között tehát tovább tart majd a hidegháború.

Az utóbbi hetekben Irán komoly mosolydiplomáciai kampányt indított más, **Öböl-menti országok** felé is. Dzsavad Zarif, az amerikai megbékélési politika vezetője ellátogatott Ománba, Kuvaitba, Katarba és az Egyesült Arab Emírségekbe. Utóbbi országban elhintette, hogy Irán kész újraértékelni álláspontját a szigetek kérdésében. Irán a sah idején, 1968-ban annektált három kicsi szigetet, amelyeket az Emírátságok maguknak követelnek.

Katarral hagyományosan nagyon jók a kapcsolatok. A többi Öböl-menti országtól eltérően Doha nem támogatta Irakot az Iránnal vívott háború idején, és 2006-ban, amikor tagja volt az ENSZ Biztonsági Tanácsának, nem szavazta meg az Irán-ellenes szankciókat. A szír konfliktus azonban eltávolította egymástól a két országot, Katar ugyanis erősen támogatja az iszlám harcosokat, amit Teherán nem néz jó szemmel. Ráadásul Katar befogadta Tarek Al-Hasemi volt iraki elnökhelyettest, akit hazájában „terroristák finanszírozásával” vádolnak.

A nemzetközi helyzet gyors változása arra szorítja Iránt, hogy partnereket keressen. Már most is megfigyelői státusa van a Sanghaji Együtműködési Szervezetben (SCO). Nagyon szeretne tagja lenni a BRICS-csoportnak (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika) akkor is, ha gyenge gazdasági súlya – ha nem számítjuk a kőolajszektort – ebben nem segíti. A jó kapcsolatokat jelzi, hogy a BRICS-országok többször kifejezték aggodalmukat az Irán-ellenes katonai fenyegetésekkel kapcsolatban.

Ahmadinezsád elnöksége alatt Irán erőteljesen Dél-Amerika felé fordult. Két elnök, a venezuelai Hugo Chávez és a bolíviai Evo Morales is ellátogatott Teheránba, és a kereskedelmi kapcsolatok olyan erősen fejlődtek, hogy Hillary Clinton 2009-ben külügyminiszterként nyilvánosan is aggodalmát fejezte ki Irán latin-amerikai diplomáciai sikerei miatt[8].

Európával a forradalom óta (1979) a kapcsolatok ingadozóak. 1992-ben az iráni Kurd Demokratikus Párt több tagjának és főtitkárának, Abdulrahman Gasszemlu berlini meggyilkolása miatt megszakadt az unió és Teherán közötti „kritikus párbeszéd” folyamata. A kapcsolatokat végül csak 1997-ben Khatami megválasztásával vették fel újra. 2003-ban, épp, amikor az iraki háború elkezdődött, az unió, Németország, Franciaország és Nagy-Britannia képviselével tárgyalásokba kezdett az iráni nukleáris programról. Teherán elfogadott bizonyos engedményeket: a dúsítási program befagyasztását és az atomsorompó-egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvének elfogadását stb. De az USA, megrészegedve a könnyű katonai győzelemtől, megakadályozta a tárgyalások folytatását. 2006 decemberében az unió megszavazta a Biztonsági Tanács 1737-es határozatát, az első Irán-ellenes ENSZ-szankciók bevezetését. Sőt az Unió még szigorúbb embargót léptetett életbe az iráni olajexportra, és befagyasztotta az Iráni Központi Bank számláit.

Néhány európai ország ennek ellenére fenntartotta kereskedelmi kapcsolatait Iránnal. Bár a kereskedelem összességében csökkent: az iráni export tíz év alatt 16,5 milliárdról euróról 5,6 milliárdra, az import 10,5 milliárdról 7,4 milliárdra[9]. A British Petroleum megpróbálta kikerülni a szankciókat, hogy beruházhasson a Chah Deniz-2 projektbe. Londonnak fontos szerepe volt abban, hogy az iráni nukleáris dossziéről folyó tárgyalásokat sikeresen lehetett lezárni. Hasszan Rohani megválasztása óta a BBC perzsa adása – amit sokan hallgatnak Iránban – pozitív képet ad az országról, Teherán pedig megpróbálja kihasználni London új régiós terveit[10]. Párizs viszont úgy tűnik, teljesen lejáratta magát. Ha a Washingtonnal kiépült kapcsolatok fennmaradnak, féltő hogy az európai vállalatok elveszítik az iráni piacon az utóbbi harminc évben kiépült kedvező helyüket...

A szerző, Shervin Ahmadi a *Le Monde diplomatique* perzsa kiadásának főszerkesztője.

Fordította: Morva Judit

[1] Jacques Lévesque: *La Russie est de retour sur la scène internationale [Oroszország visszatér a nemzetközi porondra]*, *Le Monde diplomatique*, 2013. december.

[2] www.isrjournals.ir/en/

[3] Christophe Jaffrelot: *Le Pakistan miné par les affrontements entre chiïtes et sunnites [Pakisztánban robbanásig feszült a helyzet a síták és szunniták összecsapása miatt]*, *Le Monde diplomatique*, 2013. december.

[4] Michael T. Klare: *Oil, geopolitics, and the coming war with Iran [Olaj, geopolitika és a közeledő háború Iránnal]*, www.commondreams.org, 2005. április 11.

[5] Michel Makinsky : *Iran-Afghanistan, les dimensions économiques d'une interdépendance, ou commerce et investissements comme outils d'influence [Irán-Afganisztán a kölcsönös függés gazdasági okai avagy a kereskedelem és a beruházás mint politikai befolyás eszközei]*, dans « L'Afghanistan 2014 : retrait ou retraite », *EurOrient*, n° 40, Paris, 2013.

[6] Bijan Khajehpour: *Five trends in Iran-Turkey trade, energy ties [Öt trend az Irán-Törökország közötti kereskedelmi kapcsolatokban]*, 2013. október 31., www.al-monitor.com

[7] Ali Mohtadi: *Damas, l'allié encombrant de Téhéran [Damaszkusz kellemetlen szövetségese Teheránnak]*, *Le Monde diplomatique*, 2013. október.

[8] *Les Echos*, Párizs, 2009. május 4.

[9] <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/iran/>

[10] Jean-Claude Sergeant: *Londres réexamine sa relation avec Washington [London újraértékeli kapcsolatait Washingtonnal]*, *Le Monde diplomatique*, 2010. szeptember.

Impresszum

Szerkesztőbizottság

Ádám Péter
Czöndör Gyula
Ferwagner Ákos
Hajdú János
Hegy Gyula
Hrabák András
Lugosi Győző
Morva Judit
Simon Gergely
Sipos János
Tamás Gáspár Miklós
Drechsler Ágnes

Olvasószerkesztőink:
Balla Zoltán - Gyarmati-Szabó Éva - Posváncz Etelka

e-mail: info@magyardiplo.hu

Kiadó: **Közép-Európai Fejlesztési Egyesület**
ISSN 2061-3083

Magnet Bank

IBAN: HU03 1620 0106 1160 5434 0000 0000

Magyar bankszámlaszám: 16200106-11605434

SWIFT: HBWEHUHB

az egyesület bejegyzett címe: 1088 Budapest, Múzeum u. 7. Kossuth Klub

adószáma: 18270916-1-42

Lapunkat rendszeresen
szemlézi a megújult

www.observer.hu